

Niek Bennink

MET ÉÉN BEEN IN DE ACHTERHOEK

Scriptie over de woonkeuzes
van studenten na het afstuderen

Masterscriptie
Master City Developer, leergang 14
Erasmus Universiteit Rotterdam & Technische Universiteit Delft

Auteur: drs. Niek Bennink
Begeleider: dr. Giuliano Mingardo
Datum: 23 augustus 2019

Voorwoord

Deze scriptie vormt de afronding van de opleiding Master City Developer aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en de Technische Universiteit Delft. Ruim twee jaar lang reisde ik met veel plezier elke donderdag naar Rotterdam. Ik zag ernaar uit om weer een collegedag te gaan volgen en bij te praten met mijn studiegenoten. Ik genoot van de reis per trein ernaartoe. Het gaf me de mogelijkheid om te studeren, de werkmail bij te werken of gewoon met een muziekje op naar buiten te staren. Vaak vroeg ik mij onderweg af, wat het voor mij en de Achterhoek zou kunnen betekenen als de reistijd naar de grote steden korter was geweest. Wat als ik niet hoefde te rennen voor een overstap in Arnhem en ik binnen een uur reistijd in Utrecht kon zijn? En wat zou het kunnen betekenen voor al die studenten die na hun studie op zoek gaan naar een plek om te wonen? Ik vermoedde dat het wonen in de Achterhoek voor hen aantrekkelijker zou worden. Of zouden er toch andere factoren zijn die een belangrijkere rol speelden in die keuze? Het gaf me de inspiratie voor het schrijven van deze scriptie.

Deze scriptie gaat over de woonkeuzes van Achterhoekse studenten na een studieperiode elders. Het vormt een belangrijk vraagstuk voor de regio waar ik woon en werk en waar ik graag meer inzicht in wil bieden. Ik heb tijdens de opleiding vele handvatten gekregen om aan dat inzicht bij te dragen. Ik ben dan ook erg blij dat ik deze studie heb mogen volgen en wil mijn werkgever Wonion hier voor bedanken.

Ook wil ik graag mijn begeleider Giuliano Mingardo danken voor de fijne, positieve en flexibele manier waarop hij mij heeft ondersteund bij het schrijven van deze scriptie. Hierdoor heb ik zonder problemen mijn planning kunnen halen tijdens deze zomerperiode.

In het bijzonder wil ik graag Merle Post (Stage.nu), Maarten van Setten (Moventem), Arno Dijkstra (Kramp) en mijn collega's André ten Berge en Ingrid Egging danken voor hun bijdrage aan mijn scriptie. Zij hebben mij enorm geholpen met hun tips, contacten en inzichten. En zonder hulp van Jeanine Yntema (Lekker in Vorm) had mijn scriptie nooit zo'n fraai Achterhoeks tintje gekregen.

Tot slot gaat mijn dank uit naar de bijna 200 (afgestudeerde) studenten die belangeloos hebben bijgedragen aan dit onderzoek. Zij deden dit door middel van het invullen van de online enquête of door deel te nemen aan een van de interviews. Het was geweldig om te ervaren hoe enthousiast iedereen mijn enquête heeft verspreid en het tot een succes heeft gemaakt. Ook heel erg bedankt hiervoor.

Ik hoop en verwacht dat al die bijdragen niet voor niets zijn geweest en dat de Achterhoek hierdoor weer een beetje aantrekkelijker zal worden!

Niek Bennink
Doetinchem, 23 augustus 2019

Samenvatting

In deze scriptie is onderzocht hoe de Achterhoek aantrekkelijker kan worden om te wonen voor studenten die buiten de regio zijn gaan studeren. Het vergroten van de aantrekkelijkheid heeft als doel meer hoogopgeleiden voor de regio te behouden.

Hoe is dit onderzocht?

De resultaten uit dit onderzoek zijn gebaseerd op een literatuurstudie, kwalitatief onderzoek (interviews) en kwantitatief onderzoek (een online enquête) onder (afgestudeerde) studenten uit de Achterhoek. Het kwalitatieve onderzoek is gedaan onder twaalf afgestudeerde personen uit verschillende levensfasen. Hierdoor is inzicht verkregen in de factoren die een rol spelen in de eerste jaren na de studie, evenals de factoren die een rol hebben gespeeld tijdens het settelen. Het kwantitatieve onderzoek is gedaan onder studenten. Zij staan aan de vooravond van het maken van keuzes. Dit onderzoek, gebaseerd op antwoorden van 131 respondenten, geeft inzicht in de verwachte woonkeuzes na de studie. Zowel op basis van de literatuurstudie als op basis van de onderzoeken is inzicht verkregen in de mogelijkheden voor beleid, gericht op behoud van hoogopgeleide jongeren voor de Achterhoek. Dit heeft geleid tot een 'advies voor de Achterhoek'.

Kan de Achterhoek aantrekkelijker worden?

De Achterhoek kan aantrekkelijker worden door beleid te formuleren en maatregelen te treffen die positief bijdragen aan drie thema's, te weten:

1. kwaliteit van leven, woonmilieus en voorzieningen gericht op startende gezinnen;
2. bereikbaarheid en verbindingen met andere regio's;
3. maatschappelijke binding.

Het zijn drie thema's die een belangrijke factor vormen in de woonkeuze van de Achterhoekse student na de studiekeerperiode. Tegelijkertijd zijn het factoren die beïnvloedbaar zijn door beleid en maatregelen, waardoor de kans op een positief effect door (overheids-) sturing eveneens aanwezig is. De drie factoren maken deel uit van twaalf factoren die op basis van deze scriptie kunnen worden onderscheiden. Deze twaalf factoren werken soms in het voordeel van de Achterhoek en soms in het nadeel van de regio. In het voordeel van de regio kunnen de volgende factoren worden onderscheiden:

- sociale binding;
- kwaliteit van leven, woonmilieus en voorzieningen gericht op startende gezinnen;
- maatschappelijke binding;
- achtergrond van de partner;
- vervallen van een opgebouwd sociaal netwerk;
- betaalbaarheid.

In het nadeel van de regio:

- aanbod van werk;
- stedelijk woonmilieu plus voorzieningen;
- opgebouwd sociaal netwerk;
- bereikbaarheid en verbindingen met andere regio's;
- achtergrond van de partner;
- centrale/praktische plek.

De factoren 'sociale binding' en 'aanbod van werk', zijn het meest belangrijk in de keuze van de student. Hierop kan echter niet of nauwelijks worden gestuurd op het niveau van de regio. Bij de drie hierboven genoemde factoren kan dit wel. Het zijn daarmee de meest belangrijke factoren om terugkeer of behoud van studenten na de studieperiode te bereiken.

Advies voor de Achterhoek: zó kan de Achterhoek aantrekkelijker worden

Om het gewenste effect te bereiken, is het van belang de drie thema's in samenhang met elkaar te ontwikkelen. Naast de twee op de 'hardware' gerichte voorwaarden (een vestigingsklimaat voor startende gezinnen en bereikbaarheid), kan de regio zich richten op het versterken van de (maatschappelijke) binding van de studenten met de regio. Door oog te hebben voor deze belangrijke relatie, wordt ook de software versterkt. Maar hoe kan de Achterhoek hier nu het best op sturen?

1. Creëer de ideale leefomgeving voor startende gezinnen

De inzichten in deze scriptie pleiten ervoor om de regio Achterhoek als een plek te ontwikkelen die ideaal is voor startende gezinnen. Juist in de fase dat recent afgestudeerden nog niet gesetteld zijn, is de invloed op die keuze het grootst. Het is aan te bevelen om maximaal in te zetten op het creëren van een leefomgeving die past bij die leefstijl en de doelgroep zoveel mogelijk hierin te faciliteren. Het gaat om het juiste aanbod van woningen, voorzieningen en een omgeving die uitstraalt dat kinderen er veilig en gezond kunnen opgroeien.

2. Breng stedelijke dynamiek en werk 'dichterbij'

De inzichten in deze scriptie pleiten ervoor de verbinding met de stedelijke gebieden te verbeteren. Bereikbaarheid wordt gezien als de meest gewenste oplossing om de regio aantrekkelijker te maken en daarmee hoogopgeleiden te behouden. Verbeteringen hierin zullen het vestigingsklimaat van hoogopgeleiden vrijwel zeker verbeteren. Daarbij hoeft het niet te blijven bij alleen investeringen in de infrastructuur. Ook maatregelen die op een andere manier bijdragen aan (de perceptie van) een kortere reistijd kunnen hieraan bijdragen.

3. Creëer maatschappelijke binding

De regio onderkent het belang van maatschappelijke binding onvoldoende. Met de nieuwe inzichten uit deze scriptie vraagt dat om een herbezinning op de aanpak ervan. Een meerderheid van de jongeren in de Achterhoek is lid van vereniging of is op een andere manier maatschappelijk betrokken. Versterking van binding door sport, muziek, zinvolle bijbanen of door inzet van typische 'Achterhoekse iconen' zoals voetbalclub De Graafschap zal impact hebben. Dit lukt alleen als het eigen belang ondergeschikt is aan het regionale belang.

Houd studenten met één been in de regio

De Achterhoek kán aantrekkelijker worden, al maakt het vanzelfsprekend geen einde aan vertrek van hoogopgeleide jongeren uit de Achterhoek. Juist beleid kan het verschil maken bij de groep die kan kiezen en waarbij het dubbeltje beide kanten kan opvallen. Slaagt de Achterhoek er in de juiste voorwaarden te scheppen, dan zijn er hopelijk meer studenten die met één been in de Achterhoek blijven staan!

Inhoudsopgave

1. Inleiding	11
1.1. Afgestudeerd... en dan?	13
1.2. Relevantie.....	13
1.2.1. De 'braindrain' en de gevolgen.....	13
1.2.2. Krimpregio's.....	14
1.3. Probleemstelling.....	14
1.4. De onderzoeksvraag en de deelvragen.....	15
1.5. Afbakening	15
1.6. Onderzoeksopzet & -methodiek	16
2. Literatuuronderzoek	19
2.1. Literatuur op basis van drie deelonderwerpen	21
2.2. De effecten van een braindrain.....	21
2.2.1. Wat doet een braindrain met een regio?	21
2.2.2. Een braindrain heeft ook effect op mensen met een praktische opleiding	21
2.2.3. Wanneer wordt een braindrain een probleem?.....	22
2.2.4. Zijn de blijvers minder capabel?.....	22
2.3. Afwegingen in de woonkeuze van (afgestudeerde) studenten	22
2.3.1. Schematische literatuurstudie.....	22
2.3.2. Aanbod van werk is de belangrijkste factor	23
2.3.3. Het belang van sociale binding en (opgebouwde) sociale netwerken	24
2.3.4. Gewenste woonmilieus, voorzieningen en 'kwaliteit van leven'	24
2.3.5. Bereikbaarheid als een indirecte factor van belang	25
2.3.6. Persoonlijke factoren	25
2.4. Beïnvloeding door beleid.....	26
2.4.1. Beleid kan het verschil maken	26
2.4.2. Passende woonmilieus creëren inclusief passende voorzieningen	26
2.4.3. Vergroten opleidingsmogelijkheden en aansluiting met arbeidsmarkt verbeteren.....	27
2.4.4. Carrière mogelijkheden faciliteren	27
2.4.5. Branding en marketing.....	27
2.4.6. Tot slot: de inhoud van het beleid hangt af van het moment	27

3. Conceptueel model en onderzoeksmethodiek.....	29
3.1. De werking van de factoren	31
3.2. Beïnvloeding door beleid.....	31
3.3. Conceptueel model.....	31
3.4. Onderzoeksmethodiek: kwalitatief en kwantitatief.....	33
4. Kwalitatief onderzoek onder afgestudeerde studenten.....	35
4.1. Inleiding	37
4.2. De interviews (profielen I en II).....	37
4.3. Waarom kiest men er voor om in de Achterhoek te gaan wonen?.....	40
4.3.1. Waarom kiest men ervoor om niet in de Achterhoek te gaan wonen?.....	42
4.3.2. Voorlopige conclusies factoren bij profiel I en II	44
4.4. Resultaten beleidsmaatregelen en gewenste investeringen	45
5. Kwantitatief onderzoek onder studenten.....	49
5.1. Inleiding: de online enquête (profiel III).....	51
5.2. Verschil tussen hbo- en wo-studenten.....	52
5.3. Waar verwachten studenten te gaan wonen na de studie?.....	53
5.4. Waarom men (waarschijnlijk) wel voor de Achterhoek kiest.....	56
5.5. Waarom men (waarschijnlijk) niet voor de Achterhoek kiest.....	57
5.6. Waarom studenten nog niet weten waar ze gaan wonen	59
5.7. Gewenste investeringen als input voor de beleidsthema's.....	59
5.8. Voorlopige conclusies na onderzoek factoren profiel III	61
6. Naar een definitief conceptueel model.....	63
6.1. Inleiding	65
6.2. De factoren: een vergelijk tussen literatuur en onderzoek.....	65
6.3. De factoren: een schematisch vergelijk	67
6.4. De beleidslijnen: een schematisch overzicht.....	69
6.5. Aangepast conceptueel model.....	69

7. Conclusies en aanbevelingen	71
7.1. Conclusies.....	73
7.2. Aanbevelingen.....	77
7.2.1. Advies voor de Achterhoek	77
7.2.2. Maatregelen samengevat per beleidslijn.....	79
7.2.3. Reflectie onderzoeksmethodiek en onderzoeksresultaten	80
7.2.4. Suggesties voor verder onderzoek.	82
7.3. Door nieuwe inzichten naar een aantrekkelijke Achterhoek!	83
<i>Literatuurlijst</i>.....	85

1. Inleiding

1.1. Afgestudeerd... en dan?

Jongeren uit perifeer gelegen gebieden zoals de Achterhoek, zijn aangewezen op de grote steden om te gaan studeren. Vaak blijkt de reisafstand te groot om thuis en in de regio te blijven wonen. Voor velen is 'op kamers' wonen vaak de enige mogelijkheid, zeker omdat universiteiten vooral in de grote steden en in de Randstad te vinden zijn. Aan de andere kant: wie wil dit nu niet? Veel jongeren uit landelijke gebieden kiezen graag voor een verhuizing naar de grote stad. Vrijheid, blijheid en de geneugten van de grote stad; hoe leuk is dat! Uiteindelijk leidt deze keuze, al dan niet gedwongen, tot een migratiegolf van jongeren uit deze regio's rond de leeftijd van 17 jaar (Venhorst, Edzes, Broersma & Van Dijk, 2011).

Als de studie eenmaal is afgerond, staat de student voor grote levensvragen. Waar kan ik een baan vinden die past bij mijn studie? Keer ik terug naar mijn geboortestreek, vrienden en familie? Of zoek ik juist een appartementje met mijn nieuwe vrienden in de stad waaraan ik mijn hart heb verloren? Of ga ik eerst reizen? Kortom, een afgestudeerde student staat voor vele keuzes. Dit is natuurlijk geen nieuwe ontwikkeling, maar vindt al vele decennia plaats en zal vermoedelijk ook altijd deel uit blijven maken van het proces dat een student doormaakt. Echter, de keuze van de student die afkomstig is uit de perifere regio, blijkt in toenemende mate negatief uit te pakken voor die regio (Latten, Kooiman, & Bontje, 2017). Uiteindelijk leidt deze ontwikkeling volgens de onderzoekers tot een groeiende regionale ongelijkheid. En wat betekent dit voor een krimpregio als de Achterhoek? Krimp door bevolkings- en/of huishoudensafname komt de komende decennia in steeds meer regio's en steden voor. Zeker in het geval van een krimpregio kunnen de gevolgen hiervan mogelijk extra groot zijn. Het inzicht hierin vergroten is een belangrijke reden om deze scriptie te schrijven.

Waarom maakt de afgestudeerde student bepaalde keuzes en waarom vallen ze in toenemende mate negatief uit voor landelijke regio's? Deze vraag is niet alleen wetenschappelijk relevant, maar ook maatschappelijk. De Achterhoek is een geografisch afgebakende regio¹ met een complexe governancestructuur van zeven samenwerkende gemeenten, organisaties en ondernemingen². Maar het is ook een regio met een eigen identiteit. Met behulp van deze scriptie wordt getracht invulling te geven aan een wetenschappelijke vraag en tegelijkertijd handvatten te bieden voor een maatschappelijk vraagstuk in de Regio Achterhoek.

1.2. Relevantie

1.2.1. De 'braindrain' en de gevolgen

Waarom hebben perifere regio's er belang bij dat afgestudeerde studenten terugkeren of zelfs blijven in de regio? In de literatuur is er voldoende te vinden over de gevolgen van een selectieve en consistente migratie van hoogopgeleide mensen (een zogenaamde braindrain). Een braindrain kan negatieve gevolgen hebben voor de economie, technologie en handel in die regio (Lowell en Findlay, 2001). Szélnyi (2006) stelt dat het aantrekken en behouden van afgestudeerden essentieel is om die braindrain te voorkomen.

¹ <https://achterhoek.nl/home>

² <https://achterhoek2030.nl/>

Er is echter nog een andere ontwikkeling die het thema rondom het menselijke kapitaal extra relevant maakt. Latten et al. (2017) constateren namelijk dat er in toenemende mate regionale ongelijkheid in opleidingsniveau en inkomen ontstaat in Nederland, als gevolg van deze braindrains. Zij zien niet alleen dat op het platteland minder academici zijn, maar ook dat ze minder verdienen en dat migratie dit effect heeft verstrekt. Uit het onderzoek van Latten et al. (2017) blijkt dat perifere regio's de helft van de (potentiele) academici kwijtraken aan steden en de semi-perifere gebieden ongeveer 30%.

1.2.2. Krimpregio's

De ene perifere regio is de andere niet en effecten van een braindrain kunnen verschillen. Binnen de scope van perifere regio's lijken de effecten voor een krimpregio extra groot te zijn. Corcoran en Faggian (2017) stellen dat de groep hoogopgeleiden een onvervangbaar element vormt voor economisch succes, vooral in het toekomstige tijdperk van globalisatie en zware competitie tussen regio's. Regio's die te maken hebben met bevolkingsdaling zoals de Achterhoek, lijken daarmee extra kwetsbaar te zijn bij een braindrain en gebaat bij behoud van hoogopgeleiden. Het lijkt ook alsof een braindrain op de langere termijn een versterkend effect heeft op de aanwezigheid van hoogopgeleiden in krimpregio's. Bedrijven die wel hoogopgeleide functies aanbieden, kunnen deze niet altijd opvullen, zoals blijkt uit regionale berichtgeving (Haggeman, 2019a). Tegelijkertijd kampen krimpregio's de komende decennia met een sterk afnemend aantal arbeidskrachten en is het aantrekken (het terughalen) van arbeidskrachten van buiten de regio hoogstnoodzakelijk (Haggeman, 2019b). De braindrain die altijd al gaande was, wordt de komende decennia in combinatie met bevolkingsdaling en afname van het aantal arbeidskrachten een dubbele opgave. Oorzaken die worden genoemd in het maatschappelijke debat: gebrek aan de juiste woningen, gebrek aan (stedelijke) voorzieningen en een gebrekkige bereikbaarheid (Haggeman, 2019a).

1.3. Probleemstelling

Een krimpregio heeft er veel belang bij dat hoogopgeleiden kiezen voor (een terugkeer naar) de regio van oorsprong en zich daar blijvend vestigen. Het probleem dat hier centraal staat, is het feit dat afgestudeerde studenten keuzes maken die op de lange termijn negatieve effecten hebben. Dit kan voor met name regio's die onderhevig zijn aan bevolkingsdaling betekenen dat zij in een (verdere) negatieve spiraal belanden. In die negatieve spiraal is sprake van een afnemende leefbaarheid, is er minder draagvlak voor voorzieningen en onderwijs, is het moeilijker om arbeidsplaatsen te vervullen en ontstaat verdere ontspanning op de woningmarkt. De vraag is of het keuzeproces van de student te beïnvloeden is, zodat er meer afgestudeerde studenten kiezen voor definitief verblijf in de krimpregio. En hoe zou dit het beste gedaan worden en wat zouden de effecten kunnen zijn?

Er is voldoende onderzoek naar de migratie van studenten gedaan om op basis van een eerste literatuurverkenning een onderzoeksvraag te kunnen opstellen. Het gaat om literatuur over het thema in zowel internationaal als nationaal perspectief. Hieruit blijkt dat het aanbod van passend werk een belangrijk factor vormt in de afwegingen van de student na de studieperiode, maar dat ook andere factoren een rol spelen. Het gaat dan bijvoorbeeld om stedelijke voorzieningen, betaalbaarheid van het wonen en sociale binding.

1.4. De onderzoeksvraag en de deelvragen

Naar aanleiding van een eerste literatuurverkenning over de migratiestromen en afwegingen van de afgestudeerde student, is het mogelijk het onderwerp af te bakenen en de onderzoeksvraag vast te stellen.

Het is wetenschappelijk relevant om op enkele onderdelen verdieping aan te brengen op dit thema. Dit kan door bestaand onderzoek voor een specifiek gebied te onderzoeken en daarbij in te gaan op thema's die juist in die regio's spelen. Om die reden wordt in deze scriptie specifiek gekeken naar de regio Achterhoek. De Achterhoek is een krimpregio zonder een stad met veel hoger onderwijs binnen haar grenzen. Hierdoor is er structureel minder werk voor hoogopgeleiden gerelateerd aan dit onderwijs in de nabijheid. Iets wat bijvoorbeeld de regio rond de stad Groningen wel heeft en hiermee het vertrek van studenten naar de Randstad kan compenseren (Venhorst, Edzes et al., 2011). Ook bleek uit dit onderzoek dat individuele steden moeilijk kunnen sturen op de ontwikkeling van werk en dat dit voornamelijk op het niveau van de provincies plaatsvindt. De Achterhoek als regio zal dus naar mogelijkheden moeten zoeken om te sturen op terugkeer van studenten, zonder dat het zelf over de meest noodzakelijk bronnen (een omvangrijk aanbod werk voor hoger opgeleiden) bezit.

De regio beschikt echter wel over andere bronnen die mogelijk relevant zijn. Het gaat hierbij onder andere om de kracht van de sociale netwerken, de betaalbaarheid van het wonen in relatie tot grote steden en groen(stedelijke) woonmilieus. Kan de regio deze kansen zodanig benutten dat ze het gebrek van andere bronnen kan compenseren? De uitkomsten kunnen de regio helpen in de vraagstukken die nu zeer actueel zijn.

De onderzoeksvraag luidt als volgt:

Hoe kan de Achterhoek aantrekkelijker worden als regio om te wonen voor studenten die elders zijn gaan studeren, zodat meer hoogopgeleiden voor de regio kunnen worden behouden?

Daarbij zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Welke factoren spelen mee in de afwegingen van studenten uit de Achterhoek bij de woonkeuze na de studiekeerperiode?
2. Welke factoren zijn het meest belangrijk om terugkeer of behoud van studenten na de studiekeerperiode te bereiken?
3. Hoe kan de Achterhoek als regio het beste sturen om een aantrekkelijker regio te worden voor afgestuurde studenten en welk effect zou dat kunnen bereiken?

1.5. Afbakening

In dit onderzoek is bewust gekozen voor een specifieke regio. De Achterhoek is een regio zonder (grootschalig) hoger onderwijs (er is maar één hbo-opleiding: de pabo). De regio zal hierdoor minder spin-offs en aan hoger onderwijs gerelateerde arbeid binnen haar grenzen hebben.

Ter vergelijking: een perifeer gelegen stad als Leeuwarden heeft meer dan 20.000 studenten binnen haar grenzen, Doetinchem nog geen 500³. De insteek van deze scriptie is dus wezenlijk anders dan de regio's die veelal zijn onderzocht in Nederlandse studies. Daar komt bij dat op het aanbod van passend werk weinig sturing mogelijk is, zo blijkt uit onderzoek (Gibbs & Cromartie, 1994). Om die reden wordt in deze scriptie juist gekeken naar die factoren die de aantrekkelijkheid van het wonen in de Achterhoek positief kunnen beïnvloeden en als het ware het gebrek aan passend werk kunnen compenseren. Daarmee wordt in deze scriptie dus niet onderzocht hoe de regio kan sturen op meer werk binnen haar grenzen.

1.6. Onderzoeksopzet & -methodiek

De onderzoeksvraag kan zowel kwantitatief als kwalitatief worden onderzocht. De wijze waarop de onderzoeksvraag in deze scriptie is gesteld is gericht op afwegingen en processen. Dit vraagt ten eerste om een verdiepend en kwalitatief onderzoek. In deze scriptie is er echter voor gekozen om een combinatie van beide onderzoeksmethodes te hanteren die elkaar kunnen versterken. Het gaat hier om een verdiepend kwalitatief onderzoek en een meer toetsend kwantitatief onderzoek. Hierdoor kunnen verschillende (sub)doelgroepen worden bevraagd en kunnen uitkomsten met elkaar worden vergeleken. Een uitgebreide beschrijving van de methode is te vinden in hoofdstuk 3.

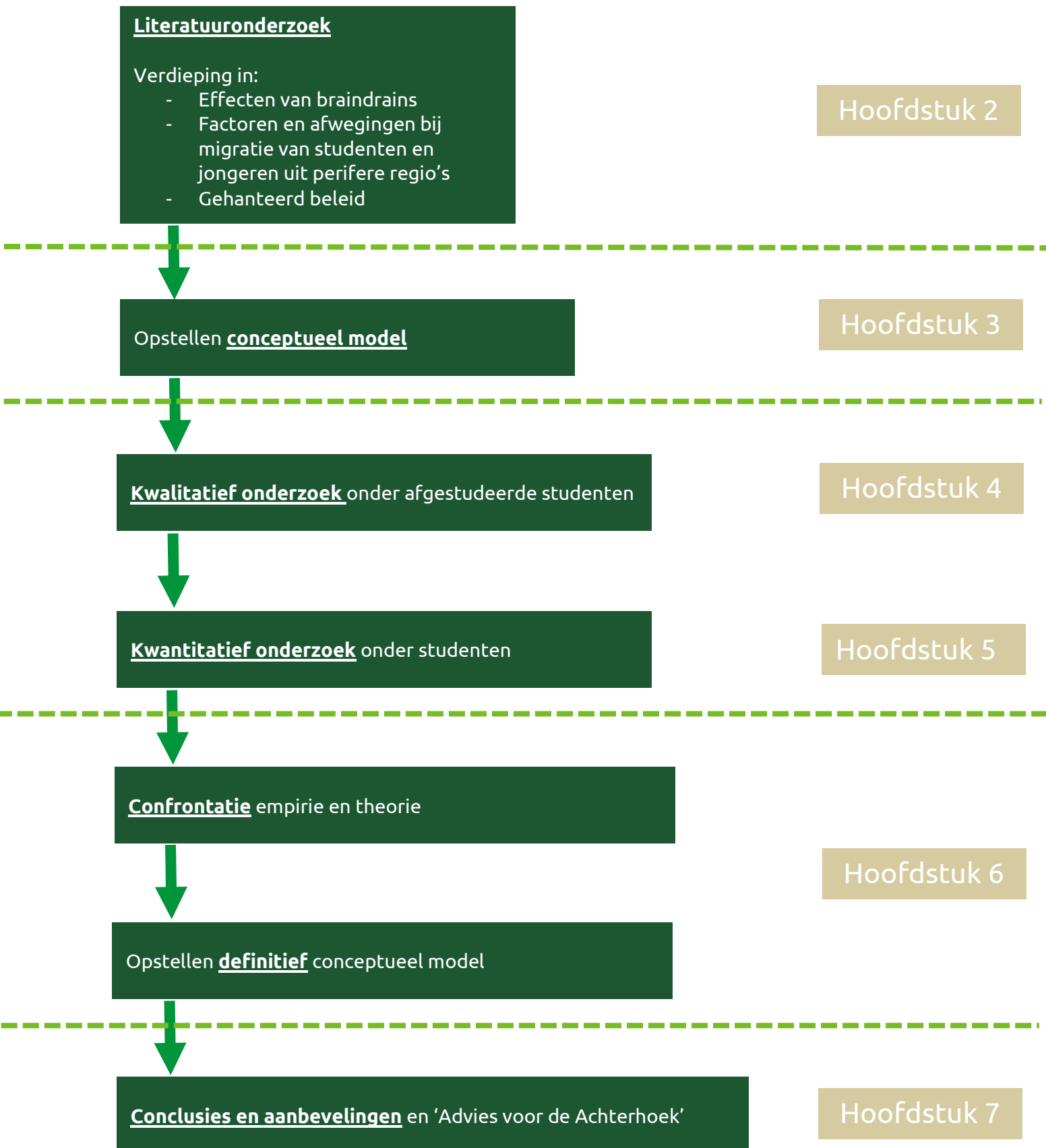
De onderzoeksopzet bestaat uit vijf onderdelen:

1. literatuurstudie;
2. opstellen conceptueel model;
3. kwalitatief en kwantitatief onderzoek onder (afgestudeerde) studenten;
4. confrontatie van empirie en theorie en opstellen definitief conceptueel model;
5. conclusies en aanbevelingen en 'Advies voor de Achterhoek'.

In figuur 1 op de volgende pagina is weergegeven hoe deze vijf onderdelen zijn ingebed in de scriptie.

³ https://duo.nl/open_onderwijsdata/databestanden/ho/ingeschreven/hbo-ingeschr/ingeschrevenen-hbo1b.jsp

Scriptieopzet

Figuur 1: scriptieopzet

2. Literatuuronderzoek

Literatuuronderzoek

Verdieping in:

- Effecten van braindrains
- Factoren en afwegingen bij migratie van studenten en jongeren uit perifere regio's
- Gehanteerd beleid

Hoofdstuk 2

Opstellen conceptueel model

Hoofdstuk 3

Kwalitatief onderzoek onder afgestudeerde studenten

Hoofdstuk 4

Kwantitatief onderzoek onder studenten

Hoofdstuk 5

Confrontatie empirie en theorie

Hoofdstuk 6

Opstellen definitief conceptueel model

Conclusies en aanbevelingen en 'Advies voor de Achterhoek'

Hoofdstuk 7

2.1. Literatuur op basis van drie deelonderwerpen

Het literatuuronderzoek is gedaan door literatuur verdeeld over drie deelonderwerpen te bestuderen. Allereerst wordt ingegaan op de aanleiding van dit onderzoek, namelijk de (negatieve) effecten van een braindrain. Ten tweede zal worden ingegaan op de factoren die meespelen bij (afgestudeerde) studenten om tot een woonkeuze te komen en ten derde wordt een beeld geschetst van de mogelijke manieren waarop invloed kan worden uitgeoefend op deze factoren. Over alle drie de onderwerpen is voldoende literatuur beschikbaar om een gefundeerd beeld te scheppen. Door deze selectie vooraf te maken, kan een eerste inzicht worden verkregen in de drie deelvragen van deze scriptie.

2.2. De effecten van een braindrain

2.2.1. Wat doet een braindrain met een regio?

Selectieve migratie van (potentieel) hoopopgeleide jongeren, een zogenaamde braindrain, is een verschijnsel waar perifere regio's al geruime tijd mee te maken hebben. Hierbij kan de afname van het oorspronkelijke aandeel (potentieel) hoogopgeleiden tot ongeveer 50% oplopen, zo blijkt uit onderzoek. Gibbs (1995) constateert dat de helft van studenten die de perifere regio heeft verlaten, op 25-jarige leeftijd niet is teruggekeerd. Latten et al. (2017) spreken van gelijke percentages en stellen dat het niet terugkeren van academici kan oplopen tot 50% in Nederland. Zij constateren eveneens dat het effect van een braindrain zich versterkt en dat hierdoor steeds grotere ruimtelijke verschillen ontstaan in Nederland. De onderzoekers (2017) relateren dit aan het feit dat perifere regio's steeds meer te maken krijgen met bevolkingskrimp, daar waar de steden en vooral de Randstad juist groeien (2017). Meer opleidingsmogelijkheden, carrièrekansen en voorzieningen zijn daar volgens de onderzoekers debet aan.

Ook relevant in het kader van dit onderzoek, is dat Latten et al. (2017) stellen dat men ook op latere leeftijd steeds vaker in de buurt van de stad blijft. Hierdoor raken perifere regio's volgens de onderzoekers (2017) verder achterop, als het gaat om inkomen en kennis. Venhorst, Van Dijk en Van Wissen (2010) constateren dat de aanwezigheid van hoogopgeleide jongeren de economische groei van een regio stimuleert. Logisch ook, dat steeds meer regio's en steden zich bezighouden met het vraagstuk om hoogopgeleide jongeren te binden en aan te trekken. De onderzoekers (2010) stellen ook dat hoogopgeleide jongeren vaker mobiel zijn en dat wo-studenten het meest mobiel zijn. De trek vindt volgens hen vaak plaats naar de economische centra van het land, maar ook tussen perifere regio's onderling (Venhorst et al., 2010).

2.2.2. Een braindrain heeft ook effect op mensen met een praktische opleiding

Door de ruimtelijke verschillen in opleidingsniveau en daarmee lagere aanwezigheid van hoger hoogopgeleiden, zal een braindrain tot een economische verzwakking van een regio leiden (Lowell en Findlay, 2001). Het zal hierdoor ook negatief uitpakken voor praktisch opgeleide studenten. Zij blijken namelijk ook te profiteren van de aanwezigheid van hoger opgeleiden (Venhorst, Koster & Van Dijk, 2013). Er zal er uiteindelijk minder werk zijn voor praktisch geschoolden omdat er minder ondersteunende functies en voorzieningen zijn waar zij veelal werken.

2.2.3. Wanneer wordt een braindrain een probleem?

Een relevante vraag in het kader van dit onderzoek is hoe een braindrain kan worden voorkomen of beperkt. Er is echter nog een achterliggende vraag die beantwoord dient te worden, namelijk: kan het potentieel aan hoogopgeleide jongeren in een perifere regio tot 'volle wasdom' komen als ze minder mobiel zijn of worden? Stockdale (2006) constateert dat jongeren alleen door het verlaten van een perifere regio alle noodzakelijke vaardigheden op kunnen doen. Ook Artz (2003) stelt dat het opdoen van vaardigheden buiten de regio essentieel is en dat we jongeren vanuit maatschappelijk belang daarin juist niet mogen tegenhouden. De essentie van deze onderzoeken is dat jongeren zich optimaal ontwikkelen als ze vanuit andere omgevingen nieuwe vaardigheden en kennis op doen en dit koppelen aan de capaciteiten die ze al in huis hebben. Het probleem is dus niet zozeer dat jongeren hun vleugels uitslaan en ergens anders wonen tijdens de studie. Integendeel, voor het brede maatschappelijke belang is dit zelfs beter. Het probleem is dat men die verrijkte kennis en vaardigheden niet meer terugbrengt naar de regio van herkomst als men geen reden (meer) ziet om terug te keren. Uiteindelijk zullen hierdoor ook de ruimtelijke verschillen in inkomen en opleiding toenemen. Op basis van deze inzichten lijkt het dus van belang om niet de mobiliteit van studenten te beperken, maar ervoor te zorgen dat de kennis weer terug kan vloeien naar de oorspronkelijke regio.

2.2.4. Zijn de blijvers minder capabel?

Tot slot aandacht voor 'de blijvers'. De vraag is of de blijvers minder capabel zijn dan de vertrekkers, zoals op basis van de voorgaande alinea mogelijk verwacht mag worden. Volgens Venhorst et al. (2010) blijkt dat echter niet het geval. Hoogopgeleiden zijn wel de meest mobiele personen, maar dat betekent volgens de onderzoekers niet dat altijd de beste studenten vertrekken. Zij stellen zelfs dat afhankelijk van de branche sommige regio's juist de beste afgestudeerden weten te behouden. Daarnaast kunnen blijvers ook hele andere redenen hebben om niet te vertrekken. Stockdale, Theunissen & Haartsen (2018) constateren dat 'blijven' een uitkomst is van een combinatie van verschillende persoonlijke kenmerken. In de volgende paragraaf wordt hier dieper op ingegaan.

2.3. Afwegingen in de woonkeuze van (afgestudeerde) studenten

2.3.1. Schematische literatuurstudie

Uit de literatuur blijkt dat verschillende factoren een rol spelen bij de keuze van studenten of jongeren uit perifere gebieden om ergens te gaan wonen. In deze literatuurstudie zijn de conclusies van studies bestudeerd, die ingaan op die factoren. Uit deze studies is uiteindelijk een selectie gemaakt van 18 studies, waarmee een goed overzicht kan worden gevormd. Daarbuiten zijn nog vele studies te vinden die raakvlakken vertonen met deze onderwerpen, maar bijvoorbeeld niet specifiek genoeg zijn of gebaseerd zijn op een bredere onderzoeksdoelgroep.

Er is gekozen voor een systematische wijze van onderzoek en presentatie van de factoren uit de literatuur. Daarmee is het mogelijk om de kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeken in deze scriptie gestructureerd uit te voeren en te analyseren. In tabel 1 is een overzicht van de 18 studies weergegeven. Daarbij is aangegeven welke factor in de conclusies van de studie als belangrijk is aangemerkt, een rol heeft gespeeld of waar de focus van de studie op is gericht.

		Factoren in het keuzeproces						
		Werk	Voorzieningen	Woonmilieu	Betaalbaarheid	Sociale binding/netwerk	Bereikbaarheid	Kwaliteit van leven
1.	ABF-research (2015)	X	X	X	X			
2.	Artz (2003)	X	X	X				X
3.	Artz & Yu (2011)	X				X		
4.	Crescenzi, Holman & Orru' (2016)	X				X		X
5.	Gibbs (1995)	X				X		
6.	Gibbs & Cromartie (1994)	X	X	X		X		X
7.	Gunko & Medvedev (2018)	X		X		X		X
8.	Haartsen & Thissen (2013)	X				X		
9.	McLaughlin, Shoff & Demi (2014)	X	X	X		X		X
10.	Pedersen (2018)	X				X		
11.	Rérat (2013)	X		X		X		
12.	Rérat (2014)	X				X		
13.	Stockdale, Theunissen & Haartsen (2018)	X		X		X		X
14.	Tang, Rowe, Corcora & Sigler (2016)	X	X	X				X
15.	Thissen, Fortuijn, Strijker & Haartsen (2010)	X				X		
16.	Venhorst, Edzes, Broersma & Van Dijk (2011)	X	X	X	X	X		X
17.	Venhorst, Koster, & Van Dijk (2013)	X	X	X	X	X		X
18.	Venhorst, & Cörvers (2017)	X			X			
Totaal		18	7	10	4	14	0	9

Tabel 1: factoren in het keuzeproces o.b.v. literatuur (bron: eigen bewerking)

Uit tabel 1 blijkt dat het aanbod van werk in de resultaten van alle studies een (belangrijke) rol speelt. Als tweede wordt sociale binding/netwerken als belangrijke factor genoemd, dat in 14 van de 18 studies een rol speelt. Vervolgens zijn het de factoren: voorzieningen, woonmilieu en kwaliteit van leven die regelmatig aan bod komen. Deze drie factoren liggen inhoudelijk dicht bij elkaar en daarmee ook in de resultaten. Betaalbaarheid speelt eveneens een rol, zij het in een beperkter aantal studies. Het begrip bereikbaarheid is echter een begrip dat niet in de conclusies tergrkomt. Dit is opvallend, aangezien het in het maatschappelijk debat in de Achterhoek als een van de belangrijkste redenen wordt genoemd dat jongeren wegtrekken, zo bleek in hoofdstuk 1. Hieronder wordt op de afzonderlijke thema's ingegaan.

2.3.2. Aanbod van werk is de belangrijkste factor

Het aanbod van werk wordt in de resultaten van alle studies als belangrijk aangemerkt. Daarmee is het de meest dominante factor in de afweging om ergens te gaan wonen.

Venhorst, Edzes et al. (2011) hebben in beeld gebracht dat er zich na de studie enkele herkenbare processen afspelen. In de eerste fase na het afstuderen blijkt het aanbod van banen de grootste factor te zijn in de migratiestromen. Daarbij gaat het nagenoeg om niet te beïnvloeden effecten voor een individuele gemeente, maar om ontwikkelingen die zich afspelen op het niveau van de provincies (Venhorst, Edzes et al., 2011).

Veel van de verhuizingen uit deze eerste verhuisstroom blijken over lange afstand te gaan, waarvan de helft over landsdelen (Venhorst et al., 2013). Zij constateren dat studenten van de universiteit over langere afstand verhuizen dan hbo-studenten. Dit heeft volgens de onderzoekers (2013) te maken met het meer gespreide aanbod van de hbo-opleidingen.

2.3.3. Het belang van sociale binding en (opgebouwde) sociale netwerken

De op een na belangrijkste factor op basis van deze analyse is sociale binding. Venhorst, Edzes et al. (2011) constateren dat het bij de eerste langere afstandsverhuizing vaak gaat om studenten die terugkeren naar de regio waar ze gewoond hebben. Dus men zoekt vaak een passende baan in die regio waar men heeft gewoond. Sociale binding speelt dus een belangrijke rol. Ook Gibbs (1995) constateert dit. Aangezien het aanbod van passend werk zo belangrijk is, heeft een 'thuisregio' een voordeel als deze er zijn. Hier zien we mogelijk een belangrijk onderscheid. Een onderscheid tussen perifere regio's die hoger onderwijs aanbieden waardoor ook meer passend werk beschikbaar is (bijvoorbeeld regio's rond de steden Maastricht en Groningen) en perifere regio's die nauwelijks hoger onderwijs bieden (zoals bijvoorbeeld de Achterhoek). Het gebrek aan hoger onderwijs gerelateerde banen lijkt een duidelijk minpunt.

Waar sociale binding vooral iets zegt over de wens om ergens te gaan wonen, lijkt de aanwezigheid van een sociaal netwerk vooral iets te zeggen over de kansen van het vinden van een baan. In hoeverre heeft men contacten en weet men de weg te vinden als het gaat om wonen en werken? Het blijkt dat als een student een sterk sociaal netwerk heeft in de oorspronkelijke regio en er tegelijkertijd minder in slaagt om nieuwe connecties te maken buiten die regio, hij eerder terugkeert naar de oorspronkelijke regio (Crescenzi, Holman & Orru', 2016).

Sociale binding en het hebben van een sociaal netwerk lijkt daarmee twee richtingen op te werken. Sociale binding werkt uiteraard sterk richting de regio van herkomst, maar kan ook in het voordeel van de (studie)stad werken. Dit is het geval als hier een nieuw netwerk is opgebouwd. Terugkeer is dus ook afhankelijk van in hoeverre studenten uit perifere regio's de mogelijkheden en/of capaciteiten hebben om buiten de regio contacten te maken.

2.3.4. Gewenste woonmilieus, voorzieningen en 'kwaliteit van leven'

Gewenste woonmilieus, voorzieningen en 'kwaliteit van leven' zijn begrippen die elkaar raken. Zoals hierboven reeds is beschreven, is kwaliteit van leven een begrip dat past bij personen die al wat langer geleden zijn afgestudeerd en reeds gesetteld raken. Men heeft daarbij een voorkeur voor een bepaald woonmilieu en de wens om bepaalde voorzieningen in de nabijheid te hebben. Voorzieningen die meer gericht zijn op gezinnen zoals scholen en kinderdagverblijven in een gezondere en/of veiligere, ruimere omgeving worden dan vaker genoemd (Artz, 2003). Op latere leeftijd is dus een op gezinnen gericht woonmilieu aantrekkelijker en gaat de rol van kwaliteit van leven meer spelen. Net (afgestudeerde) studenten blijken juist meer waarde te hechten aan een stedelijk woonmilieu, in een meer dynamische omgeving met stedelijke voorzieningen (Oosterbeek en Webbink, 2009). Gelet op de raakvlakken en samenhang van de drie begrippen, worden ze in deze scriptie in samenhang bekeken.

Is betaalbaarheid ondergeschikt?

Betaalbaarheid is een begrip dat in enkele studies wordt benoemd. Betaalbaarheid blijkt de grootste rol te spelen bij hbo-studenten. Zij kiezen er eerder voor op grotere afstand van een gewilde plek te wonen dan wo-studenten (Venhorst, Van Dijk & Van Wissen, 2011). Dat dit bij wo-studenten een minder grote rol speelt, heeft volgens de schrijvers te maken met het hogere inkomen en het aanbod van het werk dat vaak in die stad is. Dat betaalbaarheid in een relatief beperkt aantal studies als factor van belang wordt benoemd, is een relevante constatering. Immers, betaalbaarheid speelt in veel afwegingen van mensen een rol. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het geen doorslaggevende rol speelt in een keuze, maar een 'nivellerend' effect heeft. Wil men graag naar een plek, dan is men bereid hier meer voor te betalen als dit tot de mogelijkheden behoort. En andersom geredeneerd, lijkt men bereid concessies te doen aan het wensenpakket (bijvoorbeeld een kleiner huis in de gewenste stad) als de betaalbaarheid in het geding komt. Het kwalitatieve onderzoek kan helpen de rol van betaalbaarheid verder te onderbouwen.

2.3.5. Bereikbaarheid als een indirecte factor van belang

In de conclusies van de diverse studies is een slechte bereikbaarheid niet genoemd als een factor van belang. Dit is opmerkelijk, omdat in het maatschappelijk debat in de Achterhoek de beperkte bereikbaarheid juist wordt genoemd als een van de belangrijkste redenen waarom jongeren wegtrekken. Het roept de vraag waarom bereikbaarheid een ondergeschikte rol lijkt te spelen in de woonkeuze en om die reden niet wordt benoemd in onderzoeken. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat een goede bereikbaarheid wordt gezien als een voorwaarde. Het belang van een goede bereikbaarheid is niet meer dan logisch en wordt daarom nauwelijks door de doelgroep benoemd als factor van belang. Uit onderzoek (Banister & Berechman, 2001) blijkt dat een goede bereikbaarheid een basisvoorwaarde is voor economische groei, maar afzonderlijk nog niet tot economische groei leidt. Volgens de onderzoekers (2001) vindt pas economische groei plaats als ook aan andere voorwaarden voor economische groei wordt voldaan, zoals politieke en constitutionele randvoorwaarden en de beschikbaarheid over voldoende capaciteiten. Hoewel bereikbaarheid dus niet in de conclusies van de studies wordt benoemd, zal het thema indirect mogelijk wel een belangrijk thema vormen. In de onderzoeken van deze scriptie wordt dit getoetst.

2.3.6. Persoonlijke factoren

Naast bovengenoemde inhoudelijke factoren, zijn er ook tal van achtergrondkernmerken die bepalen waarom studenten bepaalde keuzes maken. Deze meer persoonlijke omstandigheden hebben mede invloed op toekomstige keuzes. Ten eerste zijn er persoonlijke kernmerken die bepalen hoe kansrijk en gedreven een student is om de regio wel of niet te verlaten. Volgens Rérat (2014) heeft dit onder andere te maken met de sociaal-economische achtergrond van een student, zoals bijvoorbeeld het hebben van een migratieachtergrond en/of de thuissituatie die persoonlijke ontwikkeling wel of niet stimuleert.

Daarnaast kan er een sterk gevoel van identiteit en verbondenheid met een plek bestaan, zoals onder andere Gunko en Medvedev (2018) en Thissen, Fortuijn, Strijker en Haartsen (2010) onderzochten. Daarbij spelen gevoelens van trots en schaamte met de thuisregio een rol, zoals Pedersen (2018) constateert.

Al met al zorgen deze persoonlijke kenmerken er voor dat de student richting de stad wordt geleid, dan wel juist wordt gebonden aan de thuisregio. Uiteindelijk blijkt dat 'blijven' een uitkomst is van verschillende concurrerende persoonlijke kenmerken en de geschiedenis van deze persoon (Stockdale et al., 2018).

2.4. Beïnvloeding door beleid

2.4.1. Beleid kan het verschil maken

Veel regio's houden zich bezig met het vraagstuk gericht op het binden en terughalen van hoogopgeleide jongeren. Artz (2003) constateert dat ondanks dat de meerderheid van de perifere regio's achterraakt in het aantrekken en vasthouden van deze groep, er regio's zijn waarbij dit wel lukt. Dit suggereert volgens de onderzoeker (2003) dat een braindrain geen algemeen probleem is, maar dat regio's er in kunnen slagen dit probleem aan te pakken door goed onderbouwde en wel vormgegeven beleid. Een goed beleid kan dus het verschil maken.

Uit de onderzochte studies blijkt dat er grofweg vier lijnen zijn op basis waarvan beleid wordt gevormd (of kan worden gevormd) om afgestudeerde studenten te behouden, te weten:

- passende woonmilieus creëren (inclusief passende voorzieningen);
- vergroten opleidingsmogelijkheden en de aansluiting met de arbeidsmarkt verbeteren;
- carrièremogelijkheden faciliteren;
- branding en marketing.

Het doel in dit hoofdstuk is niet om zoveel mogelijk beleidskansen te benoemen, maar in beeld te brengen in welke 'richtingen' beleidsmakers (kunnen) denken. In de conclusies en aanbevelingen wordt specifieker ingegaan op de mogelijkheden die passen bij de onderzoeksvraag (in een advies aan de regio Achterhoek). Hieronder zal afzonderlijk worden ingegaan op de geconstateerde vier lijnen.

2.4.2. Passende woonmilieus creëren inclusief passende voorzieningen

Beleidsmaatregelen op deze onderdelen zijn vaak gericht op het afstemmen van het woningaanbod op de doelgroep (ABF research, 2015). Steden beogen vooral een aantrekkelijk woonklimaat gericht op recent afgestudeerden. Voor perifere regio's lijkt juist een woonmilieu gericht op kwaliteit van leven voor gezinnen (Thissen et al., 2010) en passende voorzieningen gericht op de huishoudens die al in de settlefase zitten de opgave (Gibbs & Cromartie, 1994). Een relevante vraag in het kader van dit onderzoek is in hoeverre ook perifere regio's kunnen inspelen op de behoefte(n) van de recent afgestudeerde(n). Kunnen jongeren beter worden behouden als ook perifere regio's de voor hen gewenste woonmilieus kunnen realiseren?

2.4.3. Vergroten opleidingsmogelijkheden en aansluiting met arbeidsmarkt verbeteren

Het vergroten van opleidingsmogelijkheden voor hoger onderwijs is een doeltreffende beleidsmaatregel om meer jongeren te behouden (Thissen et al., 2010). Venhorst et al. (2013) constateren dat perifere regio's die opleidingen aanbieden echter een flink deel van de studenten kwijtraken aan de Randstad. Dus niet alleen het vergroten van het aanbod onderwijs, ook het verbeteren van de aansluiting met de arbeidsmarkt kunnen een belangrijk beleidsthema zijn. Op deze manier kunnen meer studenten worden behouden na de studie. Dit thema is vanzelfsprekend een grote uitdaging voor regio's die nu weinig onderwijs bieden. Het is niet eenvoudig hoger onderwijs binnen de grenzen te krijgen, laat staan de verbinding tussen opleiding en arbeidsmarkt te verbeteren.

2.4.4. Carrière mogelijkheden faciliteren

Zoals eerder beschreven kan het vergroten van het aanbod van werk niet zomaar worden gerealiseerd en is dit afhankelijk van factoren op een hoger schaalniveau dan het regionale. Dat betekent dat het vergroten van de carrière mogelijkheden vooral in andere oplossingen moet worden gezocht. Artz & Yu (2011) stellen bijvoorbeeld dat het kan helpen om jongeren te binden door ze helpen hun eigen bedrijf te laten opbouwen. Zeker als dit kan in de branche waarin de regio uitblinkt. Voor jongeren uit rurale gebieden kan dit aantrekkelijk zijn als er faciliteiten kunnen worden geboden die het hebben van een eigen bedrijf kan ondersteunen. Een ander aspect dat onder dit thema kan worden benoemd is het faciliteren van de carrière mogelijkheden voor de partner. Zeker wanneer men een hoogopgeleide partner heeft, is het van belang dat er voldoende mogelijkheden zijn voor beide partners. Dit maakt vanzelfsprekend de uitdaging voor perifere regio's nog groter.

2.4.5. Branding en marketing

Daarnaast is er een beleidslijn te herkennen die gericht is op het benadrukken van de positieve aspecten van een bepaalde regio om de doelgroep van beleid aan te spreken. Zo kan er door perifere regio's aandacht worden besteed aan veilige of betaalbare woonmilieus die zij te bieden hebben (Thissen et al., 2010).

2.4.6. Tot slot: de inhoud van het beleid hangt af van het moment

Tot slot van deze paragraaf is het van belang te benoemen dat de inhoud van de beleidsmaatregel dient te worden afgestemd op de levensfase waarin de afgestudeerde student zich bevindt. Dit bepaalt uiteindelijk de effectiviteit van de beleidsmaatregel.

De 'werking' van sociale binding is afhankelijk is van de mate waarin men gesetteld is geraakt in een bepaalde omgeving. Na enkele jaren daalt de verhuiskans namelijk gestaag en vindt deze plaats over kortere afstanden (Venhorst et al. 2013). Een andere constatering van de onderzoekers is dat men nog wel verhuist, maar niet meer in combinatie met een baanwissel. Men heeft zich langzaam gesetteld in deze omgeving. Dit maakt het volgens de onderzoekers (2013) lastig personeel met enige jaren werkervaring te werven en tot een verhuizing te verleiden over lange afstand.

Daarbij speelt volgens Venhorst et al. (2013) ook dat hoogopgeleiden vaak een hoogopgeleide partner hebben die een passende baan nodig heeft.

De constatering dat het lastig is op latere leeftijd personeel te werven, staat in contrast met een ander onderzoek. Artz (2003) stelt namelijk dat perifere regio's juist moeten inzetten op de meer ervaren werknemers en niet op net afgestudeerde jongeren. De groep meer ervaren werknemers zoekt namelijk een op een later moment meer kwaliteit van leven en dat valt beter te bieden in perifere regio's, zo stelt Artz (2003). Hoewel dit laatstgenoemde feit aansluit bij het onderzoek van Venhorst et al. (2013), verschillen beiden in visie over het moment van 'kansrijk' terughalen van deze groep. Venhorst et al. (2013) geeft namelijk aan dat verhuizingen in latere levensfasen in de buurt zijn van waar men kort na de studie is neergestreken.

Het kwalitatieve onderzoek in deze scriptie kan nader antwoord geven op de vraag welke levensfase kansrijker is als het gaat om 'het binden' en welke beleidsmaatregelen daaraan eventueel kunnen bijdragen.

3. Conceptueel model en onderzoeksmethodiek

Literatuuronderzoek

Verdieping in:

- Effecten van braindrains
- Factoren en afwegingen bij migratie van studenten en jongeren uit perifere regio's
- Gehanteerd beleid

Hoofdstuk 2

Opstellen conceptueel model

Hoofdstuk 3

Kwalitatief onderzoek onder afgestudeerde studenten

Hoofdstuk 4

Kwantitatief onderzoek onder studenten

Hoofdstuk 5

Confrontatie empirie en theorie

Hoofdstuk 6

Opstellen definitief conceptueel model

Conclusies en aanbevelingen en 'Advies voor de Achterhoek'

Hoofdstuk 7

3.1. De werking van de factoren

In hoofdstuk 2 is gebleken dat factoren soms in het voordeel van de regio van herkomst werken, soms in het voordeel van de (studie)stad. De factor aanbod van werk werkt vanzelfsprekend in het voordeel van de studiestad. Er zijn ook factoren die in het voordeel van beiden kunnen werken. Als voorbeeld kan de factor sociale binding worden genoemd. In het merendeel van de onderzochte studies is dit een belangrijke pullfactor voor perifere regio's. Echter, als de student nieuwe contacten heeft gemaakt in de studiestad en een nieuw sociaal netwerk heeft opgebouwd, kan dit ook betekenen dat de sociale binding met de nieuwe plek sterker is. Een ander voorbeeld is het gewenste woonmilieu. Voor studenten die net zijn afgestudeerd is het stedelijke woonmilieu aantrekkelijk, voor personen in de settlefase zijn het juist vaker de woonmilieus in de periferie die aantrekkelijk zijn. Hieronder is de werking van die verschillende factoren samengevat.

Factoren in het voordeel van de (studie)stad:

- aanbod van werk;
- stedelijke voorzieningen in combinatie met een stedelijk woonmilieu;
- bereikbaarheid/verbinding met andere regio's (is een pushfactor vanuit de perifere regio);
- opgebouwd sociaal netwerk.

Factoren in het voordeel van de perifere regio:

- sociale binding en vertrouwd netwerk (familie en vrienden);
- betaalbaarheid;
- kwaliteit van leven, woonmilieu/voorzieningen gericht op gezinnen.

Daarnaast is in hoofdstuk 2 geconstateerd dat keuzes afhangen van tal van persoonlijke factoren en kansen, zoals de sociaal-economische achtergrond van de persoon en de thuissituatie. Ook de identiteit van de plek en het belang dat een persoon eraan hecht is van belang.

Tot slot speelt de levensfase waarin men zich bevindt een rol van betekenis. Het bepaalt mede de effectiviteit van sturing door middel van beleid.

3.2. Beïnvloeding door beleid

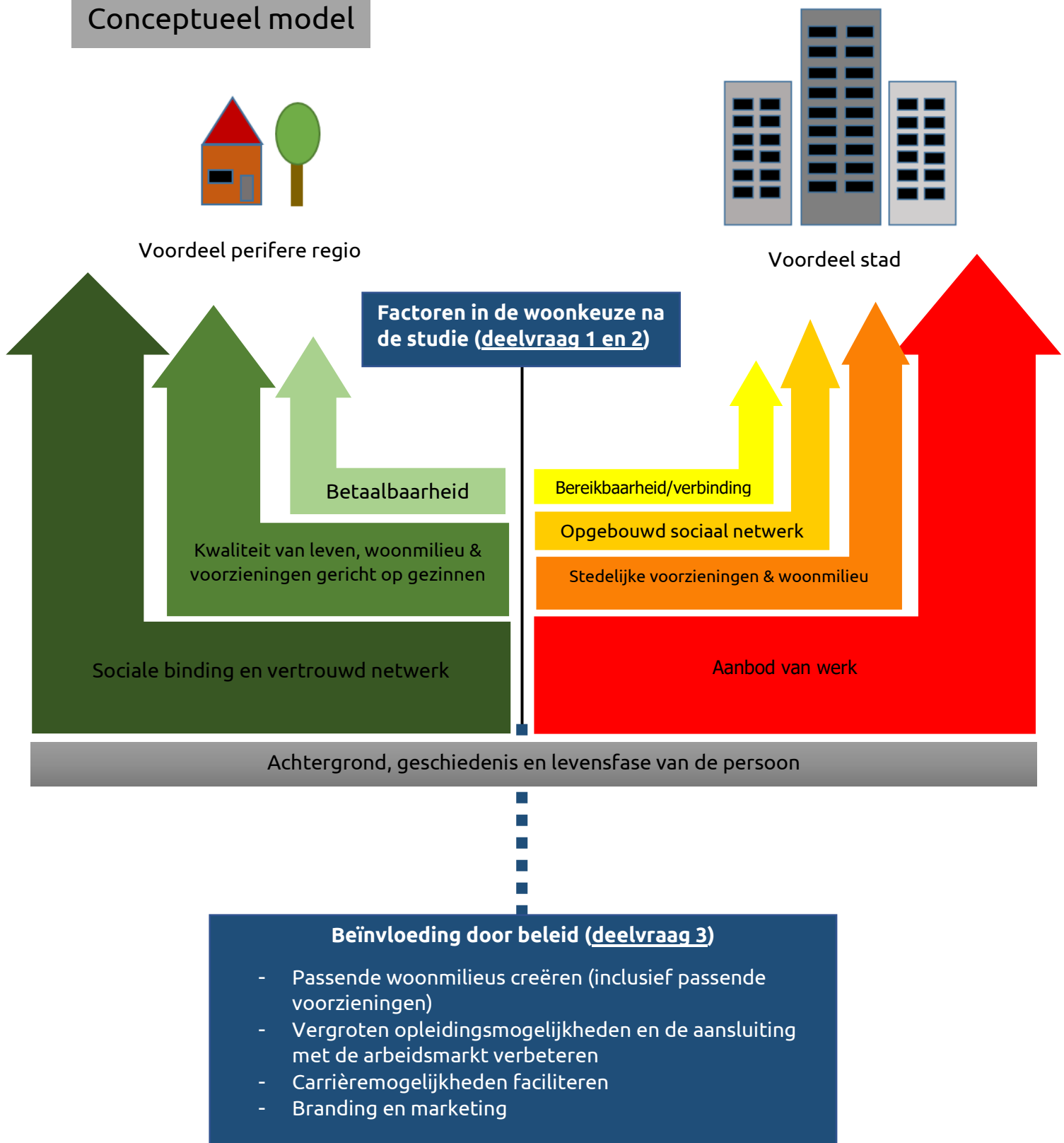
Beïnvloeding van de factoren door beleid, vindt veelal plaats over vier lijnen, te weten:

- passende woonmilieus creëren (inclusief passende voorzieningen;)
- vergroten opleidingsmogelijkheden en de aansluiting met de arbeidsmarkt verbeteren;
- carrièremogelijkheden faciliteren;
- branding en marketing.

3.3. Conceptueel model

De resultaten uit de literatuurstudie kunnen worden weergegeven in een conceptueel model (zie figuur 2 op de volgende pagina). Het model vormt de basis voor het kwalitatieve en kwantitatieve onderzoek.

Conceptueel model

Figuur 2: conceptueel model (bron: eigen bewerking)

3.4. Onderzoeksmethodiek: kwalitatief en kwantitatief

Door middel van kwalitatief en kwantitatief onderzoek onder (afgestudeerde) studenten, wordt de theorie uit het conceptueel model getoetst. Hiervoor is een onderzoeksgroep samengesteld, die voldoende divers is om inzicht te kunnen geven in de werking van de verschillende factoren. De respondenten zijn allemaal (voor een groot deel van hun leven) in de Achterhoek opgegroeid en hebben na de studie om verschillende redenen voor een woonplaats buiten of binnen de regio gekozen. Het kwalitatieve onderzoek is uitgevoerd via (telefonische) interviews, het kwantitatieve onderzoek via een online enquête.

In tabel 2 is de onderzoeksopzet en de methode van onderzoek weergegeven. Daarbij is aangegeven hoeveel respondenten hebben bijgedragen per 'levensfase' (profiel). Bij het kwalitatieve onderzoek (hoofdstuk 4) zijn de aantallen vooraf bepaald en de respondenten geselecteerd. Bij het kwantitatieve onderzoek (hoofdstuk 5) is het aantal respondenten een resultante.

Onderzoeksopzet & methodiek			
Methode	Kenmerken respondent		Aantal
Hoofdstuk 4 Kwalitatief onderzoek Interviews	Profiel I Tot plusminus 3 jaar na het afstuderen	Binnen de regio wonend	3
		Buiten de regio wonend	3
	Profiel II Tot plusminus 15 jaar na het afstuderen	Binnen de regio wonend	2
		Buiten de regio wonend	4
Hoofdstuk 5 Kwantitatief onderzoek Online enquête	Profiel III Studerend	Thuiswonend	40
		Op kamers wonend	85

Tabel 2: onderzoeksopzet & methodiek (bron: eigen bewerking)

Onderbouwing van de onderzoeksopzet, methodiek en doelgroep

Het onderzoek is gestart met het kwalitatieve onderzoek, verdeeld over twee profielen (hoofdstuk 4). Hiermee wordt verdiepend inzicht verkregen in de factoren die spelen (en hebben gespeeld) in de woonkeuze na de studie. Er is ervoor gekozen om in totaal 12 afgestudeerde personen telefonisch te interviewen. Door onderscheid te maken in de verschillende profielen, wordt rechtgedaan aan de conclusies uit het literatuuronderzoek. Hieruit bleek dat de keuzes afhangen van de levensfase van de persoon. Het eerste profiel betreft personen die recent zijn afgestudeerd en nog volop bezig zijn met het maken van keuzes omtrent de (eerste) woonlocatie. Het tweede profiel omvat personen die ongeveer 15 jaar geleden zijn afgestudeerd, in de meeste gevallen zijn gesetteld, of aan het settelen zijn en inmiddels 'definitieve' keuzes hebben gemaakt. Aan de hand van deze verdiepende interviews, is een basis gelegd voor de vragen die zijn gesteld aan de studenten (profiel III). Het betreft hier het kwantitatieve onderzoek (hoofdstuk 5), afgenomen door middel van een online enquête.

4. Kwalitatief onderzoek onder afgestudeerde studenten

Literatuuronderzoek

Verdieping in:

- Effecten van braindrains
- Factoren en afwegingen bij migratie van studenten en jongeren uit perifere regio's
- Gehanteerd beleid

Hoofdstuk 2

Opstellen conceptueel model

Hoofdstuk 3

Kwalitatief onderzoek onder afgestudeerde studenten

Hoofdstuk 4

Kwantitatief onderzoek onder studenten

Hoofdstuk 5

Confrontatie empirie en theorie

Hoofdstuk 6

Opstellen definitief conceptueel model

Conclusies en aanbevelingen en 'Advies voor de Achterhoek'

Hoofdstuk 7

4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten beschreven van het kwalitatieve onderzoek onder afgestudeerde studenten uit de Achterhoek. Welke factoren spelen een rol in de woonkeuze en welke verbeteringen zijn gewenst in de Achterhoek? In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de resultaten onder de profielen I en II. In hoofdstuk 5 wordt het resultaat van het kwantitatieve onderzoek onder de studenten gepresenteerd (profiel III).

4.2. De interviews (profielen I en II)

Gelet op de achtergronden van de geïnterviewden, zijn er vier verschillende vragenlijsten toegepast op basis van de levensfase (profiel I en II) en de woonsituatie van de respondent (binnen en buiten de regio Achterhoek wonend). In elk interview zijn echter terugkerende vragen gesteld, waarmee de factoren en de gewenste maatregelen kunnen worden getoetst en vergeleken. In alle vier de vragenlijsten zijn de volgende terugkerende thema's bevraagd:

- studie (achtergrond, jaar van afstuderen);
- heeft men thuis of op kamers gewoond;
- de reden waarom men in de huidige woonplaats woont;
- in hoeverre men gesetteld is of denkt te gaan settelen op de huidige woonplek;
- de gewenste maatregelen/investeringen in de Achterhoek die aan het behoud van (afgestudeerde) studenten kunnen bijdragen.

Daarnaast zijn er specifieke vragen gesteld, waarmee onderbouwing kan worden gegeven bij de keuzes, zoals:

- de voor- en nadelen van buiten de Achterhoek wonen (bij mensen die buiten de regio wonen);
- overwegingen om wel of niet terug te keren naar de Achterhoek (bij mensen die buiten de regio wonen);
- of er nog sprake is van sociale binding (bij mensen die buiten de regio wonen);
- of men zich sterk verbonden voelt met de regio en waarom (bij mensen die binnen de regio wonen);
- of men gemakkelijk werk heeft kunnen vinden (bij mensen die binnen de regio wonen).

De telefonische interviews duurden gemiddeld rond de 20 tot 25 minuten en zijn woordelijk uitgewerkt. Allereerst zijn de interviews open gecodeerd en vervolgens axiaal. De axiale codes staan gelijk aan de factoren uit het conceptueel model. Ter illustratie: als een respondent aangeeft: "Ik ben in Den Haag gaan wonen omdat ik hier beter een baan kon krijgen die aansloot bij mijn studie", dan is 'een baan die aansloot bij mijn studie' de open codering. Vervolgens is deze axiaal gecodeerd tot 'Aanbod van werk', zoals benoemd in het conceptueel model. De factoren (codes) zijn genummerd van 1 tot en met 8 (zie tabel 3). In het conceptueel model zijn zeven factoren benoemd. Onder nummer acht worden factoren benoemd, die niet in het conceptueel model zijn opgenomen, maar die wel een wezenlijke factor vormen (of hebben gevormd) in de woonkeuze van de respondent.

De codes van de factoren zijn:

Code	Factor
1	Sociale binding en vertrouwd netwerk
2	Kwaliteit van leven, woonmilieu & voorzieningen gericht op gezinnen
3	Betaalbaarheid
4	Aanbod werk
5	Stedelijk woonmilieu plus voorzieningen
6	Opgebouwd sociaal netwerk
7	Bereikbaarheid/verbinding
8	Aanvullend op conceptueel model

Tabel 3: codering van de factoren (bron: eigen bewerking)

Vervolgens zijn de vier beleidslijnen getoetst die zijn opgenomen in het conceptueel model. Dit gebeurt aan de hand van de vragen die gaan over de gewenste investering of maatregel. Hiervoor zijn de blokletters A tot en met E gebruikt (zie tabel 4). In dit hoofdstuk worden de maatregelen nog niet beoordeeld, maar wordt aangegeven onder welke beleidslijn de door de respondent voorgestelde maatregel valt. Als een respondent bijvoorbeeld heeft aangegeven dat het belangrijk is dat de Achterhoek moet investeren in imagoverbetering, dan is deze maatregel verwerkt onder letter D, branding en marketing. Als de gewenste maatregel niet onder een van de vier lijnen kan worden geschaard, dan wordt een nieuwe beleidslijn toegevoegd (de letter E). De codes van de beleidslijnen zijn:

Code	Beleidslijn
A	Passende woonmilieus creëren (inclusief passende voorzieningen)
B	Vergroten opleidingsmogelijkheden en de aansluiting met de arbeidsmarkt verbeteren
C	Carrièremogelijkheden faciliteren
D	Branding en marketing
E	Aanvullend op conceptueel model

Tabel 4: codering van de beleidslijnen (bron: eigen bewerking)

De resultaten van het kwalitatieve onderzoek zijn weergegeven in tabel 5 (de factoren) en tabel 6 (de beleidslijnen). De cijfers I tot en met XII staan voor het respondentnummer. Verder is nog aangegeven wat het profiel is van de respondent en of hij of zij op dit moment buiten of binnen de regio Achterhoek woont.

Kenmerken respondent			Factor in het voordeel Achterhoek			Factor in het voordeel (studie)stad				8. Aanvullend op conceptueel model
Profiel	Respondent	Wonend binnen/buiten regio	1. Sociale binding	2. Kwaliteit van leven	3. Betaalbaarheid	4. Aanbod van werk	5. Stedelijk woonmilieu	6. Opgebouwd netwerk	7. Bereikbaarheid	
I	I	Binnen regio	X	X						Achtergrond partner Maatschappelijke binding
	II	Binnen regio	X		X					Achtergrond partner Maatschappelijke binding Nieuw opgebouwd netwerk vervallen
	III	Binnen regio	X	X	X					Achtergrond partner Maatschappelijke binding Nieuw opgebouwd netwerk vervallen
	IV	Buiten regio						X		Centrale/praktische plek
	V	Buiten regio				X		X		Achtergrond partner
	VI	Buiten regio				X			X	Centrale/praktische plek
II	VII	Buiten regio				X		X		Achtergrond partner
	VIII	Buiten regio				X		X		Achtergrond partner Centrale/praktische plek
	IX	Buiten regio				X				
	X	Buiten regio				X		X		Achtergrond partner
	XI	Binnen regio	X	X	X					Achtergrond partner Nieuw opgebouwd netwerk vervallen Maatschappelijke binding
	XII	Binnen regio	X	X						Achtergrond partner
Totaal benoemd			5	4	3	6	0	5	1	

Tabel 5: factoren in woonkeuze op basis van de interviews (bron: eigen bewerking)

Kenmerken respondent			Beleidslijn				
Profiel	Respondent	Wonend binnen/buiten regio	A Passende woonmilieus creëren	B Vergroten opleidingsmogelijkheden en de aansluiting arbeidsmarkt verbeteren	C Carrière mogelijkheden faciliteren	D Branding en marketing	E Aanvullend op conceptueel model
I	I	Binnen regio	X				Bereikbaarheid verbeteren
	II	Binnen regio	X	X			Bereikbaarheid verbeteren
	III	Binnen regio	X				
	IV	Buiten regio					Bereikbaarheid verbeteren
	V	Buiten regio			X		
	VI	Buiten regio	X	X		X	
II	VII	Buiten regio			X		Bereikbaarheid verbeteren
	VIII	Buiten regio				X	
	IX	Buiten regio				X	Behouden van sociale binding Bereikbaarheid verbeteren
	X	Buiten regio					Bereikbaarheid verbeteren
	XI	Binnen regio			X		Bereikbaarheid verbeteren
	XII	Binnen regio					Bereikbaarheid verbeteren
Totaal benoemd			4	3	2	3	

Tabel 6: voorgestelde maatregelen naar beleidslijn op basis van de interviews (bron: eigen bewerking)

4.3. Waarom kiest men er voor om in de Achterhoek te gaan wonen?

In totaal zijn vijf respondenten woonachtig in de regio Achterhoek geïnterviewd, verdeeld over de twee profielen. In lijn met de literatuur en het conceptueel model, blijkt uit de interviews dat alle drie factoren een rol spelen bij de keuze om voor de regio te kiezen. Sociale binding (factor 1) speelt de grootste rol, gevolgd door de kwaliteit van leven, woonmilieu en voorzieningen voor gezinnen (factor 2) en betaalbaarheid (factor 3). Er blijken echter ook drie andere factoren te zijn die een rol spelen. Ze vormen daarmee een aanvulling op het conceptueel model. Dit zijn de factoren: maatschappelijke binding, het wegvallen van een nieuw opgebouwd netwerk en de rol van de partner.

Sociale binding blijkt inderdaad een belangrijke factor

Bij alle vijf de respondenten die na de studie (weer) in de regio zijn gaan wonen, is sociale binding een oorzaak geweest. Dit sluit aan bij de theorie uit het conceptueel model. Deze uitkomst geldt voor respondenten uit zowel profiel I als II. Er was sprake van één teruggekeerde respondent uit de laatste categorie. Men koos voor de regio Achterhoek om bij vrienden en familie te kunnen gaan wonen die nog steeds in de regio wonen. Een 'gevoel van thuis' of 'thuiskomen' is daarbij vaak genoemd.

Van de vijf respondenten die voor de regio kozen, woonden er vier op kamers tijdens de studie. Het blijkt dat deze vier personen regelmatig terugkeerden naar huis, of zelfs elk weekend. Men keerde veelal terug om weer af te spreken met vrienden. Het kwam echter ook voor dat men een andere reden had om terug te keren. In deze scriptie zal dit worden aangeduid als 'maatschappelijke binding' en zal verderop worden toegelicht. Het leidt tot een aanvulling op het conceptueel model.

Opvallend is ook dat bij mensen die buiten de regio wonen, de factor sociale binding nog steeds een rol speelt, al was deze niet doorslaggevend. Ook deze groep keert regelmatig terug om bij ouders of vrienden op bezoek te komen en 'voelt zich thuis'. In één interview is aangegeven dat de binding nog zo groot was dat men liever wel in de regio woont, maar dit om een andere reden niet kan.

'Ik ga wel op deze plek settelen. Ik heb veel binding met deze plek. Die binding is er altijd geweest. Mijn familie en vrienden wonen hier. Ik had een vast voetbalteam een bijbaan.'
[Respondent I]

Maatschappelijke binding: 'met één been in de regio'

Op basis van de interviews kan een toevoeging worden gedaan op het conceptueel model. Bij vier respondenten speelde mee dat er sprake was van een binding, die in deze scriptie wordt aangeduid als maatschappelijke binding. Hieronder valt bijvoorbeeld een weekendbaantje, een rol als vrijwilliger bij een organisatie of vereniging, het lidmaatschap van (sport)vereniging of in een specifieke situatie: supporter zijn van de Graafschap. Dit leidt tot de 'verplichting' om wekelijks terug te keren naar de regio als men op kamers woont. Kennelijk was deze vorm van verplichting van belang voor deze personen en is hierdoor de band met de regio sterk gebleven. Anders dan bij sociale binding, is deze vorm van binding mogelijk ook interessant voor beleidsmakers. Een band tussen de student en de ouders is vanzelfsprekend niet te beïnvloeden, het versterken van de band tussen bijvoorbeeld een vereniging of een bedrijf met een uitwonende student is dat misschien wel.

'Ik sta eigenlijk nog steeds met één been in de Achterhoek. De Graafschap en mijn familie zijn een belangrijke verbindende factor. Ik spreek veel mensen die aangeven dat de Graafschap die rol vervult. [Respondent IX]

Wegvallen nieuw opgebouwd netwerk

Drie respondenten gaven aan dat het wegvallen van het nieuw opgebouwde netwerk buiten de regio een reden was om terug te keren. Veelal worden door studenten die buiten de regio zijn gaan studeren nieuwe netwerken opgebouwd. Uit de literatuur bleek dat studenten die minder goed in staat zijn een netwerk op te bouwen buiten de regio, eerder kiezen voor een verblijf in de oorspronkelijke regio na de studie. Maar ook het wegvallen van het nieuwe opgebouwde netwerk blijkt mee te spelen. Dit laatste kan als een aanvulling worden gezien op het conceptueel model. In enkele interviews is genoemd dat nieuwe vrienden en huisgenoten weer 'uitvliegen' na het afstuderen. Door het wegvallen van dat nieuwe netwerk, blijkt de waarde van het 'oude' netwerk weer in belang te stijgen.

'De reden dat we toch zijn teruggegaan is dat de vriendengroep daar uit elkaar viel. Ik woonde samen met mijn vriendin in Nijmegen, maar het sociale netwerk werd minder. Een vriend woont er nog wel met zijn vriendin. Maar op een gegeven moment waren wij de enige stelletjes die nog over waren.' [Respondent XI]

Kwaliteit van leven, woonmilieu & voorzieningen gericht op gezinnen

Een ander aspect dat meespeelt in de afweging om terug te keren is gerelateerd aan het thema 'kwaliteit van leven, woonmilieu & voorzieningen gericht op gezinnen'. Dit was voor vier respondenten een van de redenen om in de regio te gaan wonen. Dit is in overeenstemming met de literatuur en het conceptueel model. In de interviews worden onder andere de groene, rustige en natuurlijke omgeving genoemd. Ook de ruimte die er is in vergelijking tot de stedelijke gebieden wordt als aantrekkelijk aangemerkt. De Achterhoek kan deze woonmilieus bieden en dat is een belangrijke reden geweest voor vier respondenten om na de studie voor de Achterhoek te kiezen. Op latere leeftijd en op het moment dat men zich wil gaan settelen, spelen ook andere zaken mee. Uit de interviews blijkt dat veilige en goede voorzieningen voor kinderen, zoals scholen, daarbij belangrijk zijn.

'Ik heb niet veel nodig. Ik houd wel van het dorp. De steden waar ik was, waren ook heel leuk en gezellig, maar ik vind het fijner in een dorp. [Respondent III]

Betaalbaarheid

Uit de interviews blijkt eveneens dat betaalbaarheid een factor is die een rol speelt in de keuze. Ook dit is in lijn met het conceptueel model. Ten eerste is betaalbaarheid van het wonen voor de groep die net is afgestudeerd van belang. Het gaat hier vaak om starters op de woningmarkt, waarbij betaalbaarheid een rol speelt. Ten tweede gaat het om personen uit het tweede profiel als zij zich gaan settelen. De vraag naar een ruimere en vaak kostbaardere woning wordt dan immers groter. Uit de interviews blijkt eveneens dat betaalbaarheid een relatief begrip is en in de perceptie van de respondent verschillend kan worden beleefd.

Ook al is een vergelijkbare woning in de Achterhoek aanmerkelijk goedkoper dan in een van de grote steden, in de Achterhoek ervaren de respondenten ook dat woningen onbetaalbaar en onbereikbaar zijn.

'We woonden samen in een huurhuis. Maar dat was eigenlijk veel te duur. Dus we zochten iets om te kopen. Maar dat is Nijmegen niet te betalen. Aalten is veel goedkoper.'
[Respondent XI]

De partner laat het dubbeltje soms wel/soms niet de goede kant opvallen

Hoe vanzelfsprekend het ook mag lijken, de rol van de partner is vaak medebeslissend in de keuze om ergens te gaan wonen. Door deze rol maar ook door de achtergrond van de partner worden keuzes gemaakt die soms in het voordeel van de regio uitpakken en soms in het voordeel van stad. Bij de groep respondenten die koos voor een verblijf in de Achterhoek speelde dit zelfs in alle gevallen (in meer of mindere mate) een rol. Respondenten gaven aan dat de partner ook uit de Achterhoek kwam en daarmee wordt de keuze om voor de Achterhoek te kiezen vergemakkelijkt. Het 'dubbeltje' viel echter ook vier keer de andere kant op en leidde juist tot vertrek uit de regio. Deze respondenten kwamen een partner tegen buiten de regio. Dit blijkt dan juist een reden om niet in de Achterhoek te gaan wonen, vanwege werk van de partner of simpelweg door zijn of haar voorkeur. Als de partner niet uit de Achterhoek komt, wordt ook niet snel voor een plek in de Achterhoek gekozen. Men kiest in dat geval voor een plek waar men beide iets of juist beide (nog) niets mee heeft. Daarmee is de rol van de partner een belangrijke factor geweest bij negen interviews en dus in de keuze om ergens te gaan wonen. In de conclusies van de onderzochte studies, werd de rol van de partner slechts beperkt genoemd. Op basis van de onderzoeken blijkt het vaak een doorslaggevende rol te spelen. Door het als zelfstandige factor te benoemen vormt dit resultaat een aanvulling op het conceptueel model.

'Mijn ex-partner zag het niet zitten om naar de Achterhoek te verhuizen. En mijn nieuwe partner trouwens ook niet. De partner is dus ook heel belangrijk in die afweging. Als ze niet uit de Achterhoek komt, dan wordt de keuze voor de Achterhoek niet snel gemaakt.'
[Respondent VII]

4.3.1. Waarom kiest men ervoor om niet in de Achterhoek te gaan wonen?

In totaal zijn zeven respondenten woonachtig buiten de regio geïnterviewd, verdeeld over de twee profielen. Zoals in overeenstemming met de literatuur en het conceptueel model, bleek het aanbod van werk (factor 4) veruit de belangrijkste te zijn. Daarnaast speelt de factor 'opgebouwd sociaal netwerk' (factor 6) een voorname rol. De factor 'bereikbaarheid' (factor 7) is slechts beperkt genoemd. Dat bereikbaarheid zoals eerder geconstateerd niet vaak wordt genoemd, betekent niet dat het geen rol van betekenis heeft gespeeld. De factor 'stedelijk woonmilieu plus voorzieningen' (factor 5) is geen enkele keer genoemd als reden. Uit aanvullende vragen blijkt dat deze wel gewaardeerd wordt en van betekenis is. Tot slot kunnen in deze categorie twee aanvullende factoren op het conceptueel model worden benoemd, namelijk de rol/achtergrond van de partner en het argument om een centrale/praktische plek te kiezen.

Aanbod van werk

Het aanbod van werk blijkt bij vrij wel alle respondenten die buiten de regio wonen een rol te hebben gespeeld. Sommige banen, met name uit het wetenschappelijke onderwijs, worden hoofdzakelijk in enkele specifieke gebieden aangeboden. Dit sluit ook aan bij de bevindingen in de literatuur. Zo koos een respondent ervoor om in de omgeving van Den Haag of Leiden te gaan wonen, omdat daar nu eenmaal veel meer aanbod is voor iemand met een universitair diploma Internationale studies. Een andere respondent koos ervoor om te gaan wonen in de Delft, gelet op zijn achtergrond Bouwkunde. Bij dit laatste voorbeeld zou men ook voor de Achterhoek als woonplek kunnen kiezen. Toch ging in deze situatie de voorkeur uit naar een plek buiten de Achterhoek. Dit had volgens de respondent onder andere te maken met doorgroei en ontwikkelmogelijkheden. Het aanbod van werk is ook voor de partner van belang. Het sluit aan bij de eerdere conclusies, waarbij is aangegeven dat de rol of achtergrond van de partner bepalend is in de woonkeuze. Daarmee is het aanbod van werk in feite een factor die twee keer meespeelt. Een keer voor de respondent zelf na het afstuderen, maar vaak ook voor de (hoogopgeleide) partner.

'Er is veel meer werk en er zijn veel meer opdrachtgevers en grote partijen beschikbaar. Personeel werven is makkelijker, gelet ook op de nabijheid van opleidingen.' [Respondent VII]

Stedelijke woonmilieus en voorzieningen: geen factor in de afweging, wel van betekenis

Opvallend genoeg is het stedelijke woonmilieu niet als factor genoemd in de keuze om buiten de regio te gaan wonen. Maar het wordt wel vaak als positief ervaren. In antwoord op de aanvullende vragen blijken vrijwel alle respondenten die buiten de regio wonen de stedelijke voorzieningen te waarderen ('er is altijd wel wat te beleven') en missen zij dit in de Achterhoek.

'Hier is altijd wel wat te doen. Ik werk bij de VVV [in Amsterdam]. En dan zie ik allerlei leuke dingen langskomen.' [Respondent V]

Interessant om te vermelden is dat enkele respondenten kiezen voor een plek die juist gelijkenis vertoont met de Achterhoek. Bijvoorbeeld een plek met een vergelijkbare sfeer. Zo koos een respondent voor een dorp nabij Amersfoort. Men woont wel in een dorpsomgeving, maar ook dicht bij de voorzieningen van de grote(re) stad. Een andere respondent is juist op zoek naar een plek in Rotterdam, omdat daar sprake is van een vergelijkbare mentaliteit als in de Achterhoek ('nuchter'). De reden dat men toch niet naar de Achterhoek verhuist, heeft te maken met een combinatie van factoren.

Opgebouwd sociaal netwerk

Door vijf respondenten is aangegeven dat er een sociaal netwerk is opgebouwd in de nieuwe omgeving. Eén respondent gaf aan dat het 'hele sociale netwerk' zich in haar huidige woonplaats bevindt en dat deze tijdens de studie is opgebouwd. Hiermee is het duidelijk een factor van belang geweest direct na de studie. Bij drie respondenten uit profiel II bleek het sociaal netwerk in de jaren na de studie (verder) te zijn opgebouwd. Van deze groep gaan inmiddels de kinderen naar school en lijkt een 'point of no return' bereikt. De factor opgebouwd sociaal netwerk speelt dus in verschillende fases een rol.

'Mijn partner komt hier vandaan en ik heb mijn hele sociale leven hier. Ik was lid van de Studentenvereniging. Ik had mijn vrienden hier, die wonen allemaal in en rond de Randstad, ook naast de studie.' [Respondent V]

Ook een zakelijk/professioneel netwerk ontwikkelt zich in de nieuwe omgeving. Met de keuze van een eerste baan buiten de regio, werkt men aan de opbouw van een netwerk buiten de regio. Eén respondent gaf bijvoorbeeld aan een belangrijke klantenkring te hebben opgebouwd in de nieuwe woonplaats. Hierdoor zal een eventuele vervolgstap (in de woon of werk carrière) zich in de nabijheid van de huidige plaats voordoen. Dit sluit aan bij de bevindingen in de literatuur en het conceptueel model.

Bereikbaarheid en de verbinding met steden

(Slechte) bereikbaarheid is beperkt genoemd als een factor in de woonkeuze. Dit is in lijn met het conceptueel model. Slechts één respondenten heeft het thema direct benoemd. Toch blijkt net als in hoofdstuk 2 dat bereikbaarheid als voorwaarde wel een rol van belang speelt. Met behulp van de aanvullende vragen kan dit worden onderbouwd. Ten eerste blijkt dit uit de vraag over welke verbeteringen wenselijk zijn in de Achterhoek. Daarbij geven meerdere respondenten aan dat bereikbaarheid een belangrijk aandachtspunt is. Dit zal later worden toegelicht bij het onderdeel over de wenselijke maatregelen. Ten tweede blijkt uit antwoorden dat er een grens ligt bij de reistijd die men bereid is af te leggen naar het werk. Meerdere respondenten geven (spontaan) aan dat een reistijd van maximaal een uur acceptabel is.

'Ik heb eigenlijk nooit overwogen om terug te keren. Ik woon al vanaf het afstuderen bij dit werk. De Achterhoek is toch te ver reizen. Ik heb geen plannen om weg te gaan.' [Respondent VI]

Centrale/praktische locatie

Tot slot nog één aanvulling op het conceptueel model. Drie van de zeven respondenten die buiten de regio zijn gaan wonen, geven aan dat is gekozen voor een centrale, praktische plek. In deze scriptie is ervoor gekozen om het als aparte factor te benoemen, omdat het bewust door respondenten wordt benoemd als reden. Er kunnen verschillende oorzaken zijn voor de keuze, zoals bleek uit de interviews. Eén respondent gaf aan dat het met de reisafstand tot het werk op meerdere locaties te maken had, één respondent gaf aan dat het met de woonvoorkeur van beide partners te maken had en een derde respondent gaf aan dat de stad centraal lag ten opzichte van het werk en andere sociale activiteiten. Vanwege deze bewuste keuze en de combinatie van factoren is het niet verwerkt onder een van de andere factoren.

'We hebben vooral voor een praktische locatie gekozen in het midden van het land. Mijn vrouw kwam uit Groningen en wilde absoluut niet in de Achterhoek wonen. Ik trouwens ook niet in Groningen. Het is dus puur een praktische keuze.' [Respondent VIII]

4.3.2. Voorlopige conclusies factoren bij profiel I en II

Uit de interviews blijkt dat de uitkomsten het conceptueel model bevestigen. Daarnaast kunnen er enkele aanvullende factoren worden benoemd, aangezien deze onvoldoende uit de onderzochte literatuur bleken.

Ook lijkt het vaak te gaan om een combinatie van factoren, waarbij er één dominant is. In het geval van respondenten die kozen voor de regio Achterhoek is de dominante factor: sociale binding. Voor de respondenten die kozen voor een plek buiten de regio is dat het aanbod van werk. Deze dominante factoren sluiten volledig aan op de uitgangspunten van het conceptueel model. De 'secundaire' factoren zijn meer divers, maar ook daar is de lijn gelijk aan het conceptueel model. De belangrijkste aanvullingen op het conceptueel op basis van de interviews is ten eerste de rol van partner, die uiteindelijk bewust of onbewust 'het dubbeltje' een bepaalde kant op laat vallen. Ten tweede een vorm van 'maatschappelijke binding', die bijdraagt aan sterkere binding met de regio. Dit is samengevat weergegeven in tabel 7.

Factoren in het voordeel van de Achterhoek						
	Opgenomen in conceptueel model			Aanvulling op conceptueel model		
Thema	Sociale binding en vertrouwd netwerk	Kwaliteit van leven, woonmilieu & voorzieningen gericht op gezinnen	Betaalbaarheid	Maatschappelijke binding	Achtergrond partner (voordeel Achterhoek)	Nieuw opgebouwd netwerk vervallen
# benoemd (Max. 5 respondenten)	5	4	3	4	5	3
% van totaal	100%	80%	60%	80%	100%	60%
Factoren in het voordeel van de stad						
	Opgenomen in conceptueel model				Aanvulling op conceptueel model	
Thema	Aanbod van werk	Stedelijk-woonmilieu plus voorzieningen	Opgebouwd sociaal netwerk	Bereikbaarheid/verbinding	Achtergrond partner (voordeel stad)	Centrale/praktische plek
# benoemd (Max. 7 respondenten)	6	0	5	1	4	3
% van totaal	86%	0%	71%	14%	57%	43%

Tabel 7: factoren die een rol spelen in de woonkeuze op basis van de interviews (bron: eigen bewerking)

4.4. Resultaten beleidsmaatregelen en gewenste investeringen

In de interviews is de vraag gesteld welke verbeteringen of maatregelen in Achterhoek wenselijk zijn en hoe deze kunnen bijdragen aan behoud of terugkeer van (afgestudeerde) studenten. Het is vanzelfsprekend geen vraag die eenvoudig te beantwoorden is vanwege de complexiteit van het vraagstuk. Hoewel de context van het interview van tevoren is aangekondigd, was er een risico dat respondenten geen (goed) antwoord konden formuleren op deze vragen. Het was prettig te ervaren dat de respondenten in de meeste gevallen (ongevraagd) vooraf hadden nagedacht en passend antwoord konden geven. Soms bleken de gewenste maatregelen voorbeelden te zijn van elders, in andere gevallen zijn knelpunten genoemd.

De vier beleidslijnen en de genoemde maatregelen

In het conceptueel model zijn vier beleidslijnen genoemd. Een groot deel van de door de respondent voorgestelde maatregelen, ideeën en/of aanpakken kan daar onder worden geschaard. Een klein deel daarvan niet en daarvoor zijn twee aanvullende beleidslijnen geformuleerd. In tabel 8 is aangegeven welke maatregelen/ideeën zijn genoemd en onder welke beleidslijn ze vallen.

Beleidslijn	Respondent
A. Passende woonmilieus creëren (inclusief passende voorzieningen)	
Een goed en betaalbaar (nieuwbouw)koopwoningaanbod realiseren (in dorpen)	I, II, III
Het realiseren van een campus (inclusief hbo-onderwijs)	VI
B. Vergroten opleidingsmogelijkheden en de aansluiting met de arbeidsmarkt verbeteren	
Stimuleren vestiging van grote bedrijven in de Achterhoek	II
Aanbod banen voor jongeren zichtbaar maken/een loopbaanmarkt organiseren	II
Een traineeship organiseren bij verschillende bedrijven	V
Meer hbo-onderwijs in de regio realiseren, inclusief campus	VI
C. Carrière mogelijkheden faciliteren	
Meer mogelijkheden voor gelijktijdig reizen en werken (bijvoorbeeld zelfrijdende auto's)	VII
Verbeteren doorgroei mogelijkheden, mensen moeten ambities kunnen waarmaken	VII
Innovaties stimuleren waardoor hoogopgeleiden kunnen blijven	XI
De mogelijkheden voor flexwerken verbeteren	XI
D. Branding en marketing	
Werken aan imago verbetering (benadrukken van de kansen en kwaliteiten die er zijn)	VI, VIII, IX
E. Aanvullend op conceptueel model: Bereikbaarheid/verbindingen	
Bereikbaarheid regio en verbinding met andere regio's verbeteren	I, II, IV, VII, IX, X, XI, XII
E. Aanvullend op conceptueel model: het behouden van binding	
Behoud van binding met jeugd/studenten uit de Achterhoek door bijvoorbeeld evenementen en sport.	IX

Tabel 8: genoemde maatregelen gerangschikt naar beleidslijn op basis van de interviews (bron: eigen bewerking)

Toelichting op de genoemde maatregelen

De voorstellen bij het thema 'passende woonmilieus creëren plus voorzieningen', richten zich vooral op het creëren van voldoende betaalbare koopwoningen voor jongeren en/of starters. Een keer werd de suggestie gedaan om een 'campus' voor jongeren te realiseren.

Bij de tweede beleidslijn ('het vergroten van opleidingsmogelijkheden en het verbeteren van de aansluiting met de arbeidsmarkt'), worden enkele concrete voorstellen gedaan. Enkele voorbeelden hiervan zijn het ontwikkelen van een traineeship of het organiseren van een betere loopbaanmarkt. Daarnaast worden een aantal abstractere voorstellen benoemd zoals het aanbod van hbo-onderwijs vergroten of de vestiging van grotere bedrijven stimuleren.

Bij de derde beleidslijn ('carrière mogelijkheden faciliteren'), zijn ook meerdere concrete voorstellen genoemd met als doel werk in de Achterhoek efficiënter en effectiever te maken. Bijvoorbeeld door het stimuleren van flexwerk of het gebruik van zelfrijdende auto's. In één interview wordt voorgesteld de doorgroei mogelijkheden voor hoger opgeleide inwoners te vergroten door meer in te zetten op innovatie.

Bij de vierde beleidslijn ('branding en marketing'), worden vooral suggesties gedaan om de kansen en mogelijkheden van de Achterhoek meer te benadrukken. Het imago van de Achterhoek speelt volgens de respondenten mee in keuze om niet voor de regio te kiezen.

Naast deze vier beleidlijnen is een aanvulling op het conceptueel model te benoemen, namelijk maatregelen op het thema 'bereikbaarheid/verbindingen'. Zoals als eerder geconstateerd wordt bereikbaarheid niet direct als factor benoemd door de respondent, maar wordt het veelal gezien als een voorwaarde.

Dit thema is door acht respondenten benoemd en vormt o.b.v. de interviews een groot. De inhoud van de individuele opmerkingen komt vaak overeen.

Veelal worden geen concrete maatregelen genoemd, hetgeen voor de hand ligt gelet op de complexiteit van het vraagstuk. De respondenten benoemen vooral dat de reistijd naar andere meer verstedelijkte regio's dient te worden verkort. Hierdoor komen voorzieningen en werk in de perceptie van de respondent 'dichterbij'.

Tot slot een tweede aanvulling op het conceptueel model, te omschrijven als 'het behouden van binding'. Uit de interviews is gebleken dat sociale en maatschappelijke binding belangrijke factoren zijn om de Achterhoek als woonplek te kiezen. Een respondent verwoordde dit als het 'met één been in de regio blijven' en stelt dat het belangrijk is om hier als regio aandacht aan te besteden. Maatschappelijke binding bleek een belangrijke factor in de woonkeuze en het is mogelijk een factor die beïnvloedbaar is. Het lijkt dan ook een onderbelicht thema in de beleidsvorming.

5. Kwantitatief onderzoek onder studenten

Literatuuronderzoek

Verdieping in:

- Effecten van braindrains
- Factoren en afwegingen bij migratie van studenten en jongeren uit perifere regio's
- Gehanteerd beleid

Hoofdstuk 2

Opstellen conceptueel model

Hoofdstuk 3

Kwalitatief onderzoek onder afgestudeerde studenten

Hoofdstuk 4

Kwantitatief onderzoek onder studenten

Hoofdstuk 5

Confrontatie empirie en theorie

Hoofdstuk 6

Opstellen definitief conceptueel model

Conclusies en aanbevelingen en 'Advies voor de Achterhoek'

Hoofdstuk 7

5.1. Inleiding: de online enquête (profiel III)

In hoofdstuk 4 is inzicht verkregen in de profielen I en II door middel van kwalitatief onderzoek. In dit hoofdstuk wordt het resultaat beschreven van het onderzoek onder de groep met profiel III. Dit zijn de studenten die nog geen keuzes hebben gemaakt voor een definitieve woonplek na de studie, maar wel bepaalde verwachtingen hebben. Deze groep is benaderend via een online enquête, zoals is beschreven in hoofdstuk 3. In de ruim vier weken dat de enquête actief is geweest, hebben 172 respondenten de enquête ingevuld. Aangezien de enquête onder andere is verspreid via sociale media, zijn er ook enquêtes ingevuld door studenten die niet aan het profiel voldoen zoals nodig is voor de beantwoording van de onderzoeksvraag. Voor deze scriptie is het van belang dat de respondenten voldoen aan de juiste randvoorwaarden. Zo moeten ze (grotendeels) zijn opgegroeid in de Achterhoek, de opleiding buiten de regio volgen en een hbo- of wo opleiding volgen. In de vraagstelling is hiermee rekening gehouden en kunnen selecties worden gemaakt van de juiste respondenten. Na selectie en uitfiltering van de niet afgeronde enquêtes resteren 131 respondenten die voldoen aan het profiel en bruikbaar zijn voor deze scriptie.

De enquête is opgesteld nadat de interviews voor profiel I en II grotendeels waren afgerond. Hiermee kon de vragenlijst goed aansluiten op de uitkomsten daarvan en op de aanvullende factoren op het conceptueel model zoals in het vorige hoofdstuk beschreven. Zo zijn er bijvoorbeeld vragen gesteld over de rol van de partner in de verwachte woonkeuze, de maatschappelijke binding en de gewenste investeringen/maatregelen.

De opzet van de vragenlijst ziet er als volgt uit:

- selectie vragen ten behoeve van het profiel (achtergrond van de studie (mbo, hbo, wo), wel/niet opgegroeid in de Achterhoek en studiejaar);
- de huidige woonsituatie (op kamers nabij de opleiding of thuiswonend/reizend);
- de verwachte woonplek na de studie (buiten de regio, binnen de regio of nog onduidelijk);
- de reden voor de te verwachte woonkeuze (waarom binnen of buiten de regio of waarom nog onduidelijk);
- de mate van bekendheid met de mogelijkheden voor wonen en werken in de Achterhoek;
- welke investeringen/maatregelen gewenst zijn en kunnen bijdragen een behoud van studenten.

De vragenlijst is kort gehouden, waarmee de drempel om het in te vullen laag kon worden gehouden. Bij verspreiding is aangegeven dat de enquête binnen drie minuten te beantwoorden is. Met een gemiddelde invultijd van 154 seconden is daaraan voldaan.

Het onderzoek is aanvullend op het kwalitatieve onderzoek. Het is geen representatief onderzoek voor de doelgroep. Voor een representatief onderzoek dient een grotere groep studenten geraadpleegd te worden, waarover in het kader van deze scriptie geen beschikking was. Wanneer de uitkomsten hierdoor kwetsbaar zijn, wordt dit toegelicht en indien nodig worden uitkomsten genuanceerd.

5.2. Verschil tussen hbo- en wo-studenten

Door middel van de selectievragen kon de antwoorden van 131 respondenten worden gebruikt voor dit onderzoek (zie tabel 9). De enquête is vaker door wo-studenten (83 respondenten/63%) ingevuld dan door hbo-studenten (48 respondenten/37%). Uit het literatuuronderzoek bleek dat de groepen verschillen in keuzes. In de uitkomsten wordt hier rekening mee gehouden. De resultaten zullen waar het kan, ten behoeve van de vergelijkbaarheid worden uitgedrukt in percentages.

Opleiding	Aantal respondenten	% van totaal
Hbo	48	37%
Wo	83	63%
Eindtotaal	131	100%

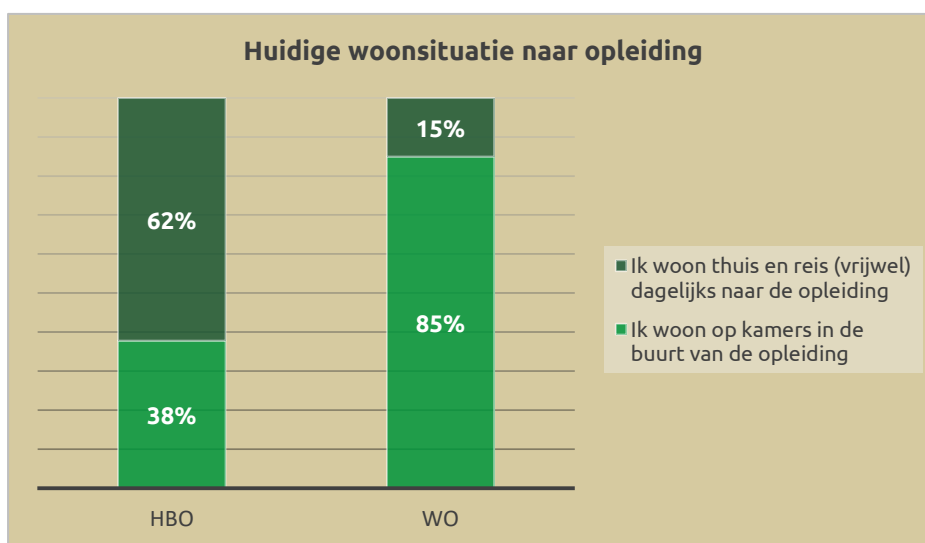
Tabel 9: aantal respondenten naar opleiding (bron: eigen bewerking)

Van de 131 respondenten wonen 40 personen thuis (in de regio), 85 studenten wonen op kamers en 6 studenten wonen 'anders' (zie tabel 10).

Huidige woonsituatie	Aantal respondenten	% van totaal
Thuiswonend	40	31%
Op kamers	85	65%
Anders	6	4%
Eindtotaal	131	100%

Tabel 10: aantal respondenten naar huidige woonsituatie (bron: eigen bewerking)

Er is een duidelijk verschil tussen de hbo- en de wo-studenten als het gaat om de huidige woonsituatie (zie figuur 3). Wo-studenten wonen vele malen vaker op kamers dan hbo-studenten. Bij hbo-studenten reist 62% (dagelijks) vanuit de thuissituatie naar de opleiding; bij wo-studenten is dat nog maar 15%. In hoofdstuk 2 werd geconstateerd dat wo-instellingen vaak op grotere afstand liggen voor een student uit de Achterhoek. Dit kan het hogere aandeel op kamers wonende wo-studenten verklaren.

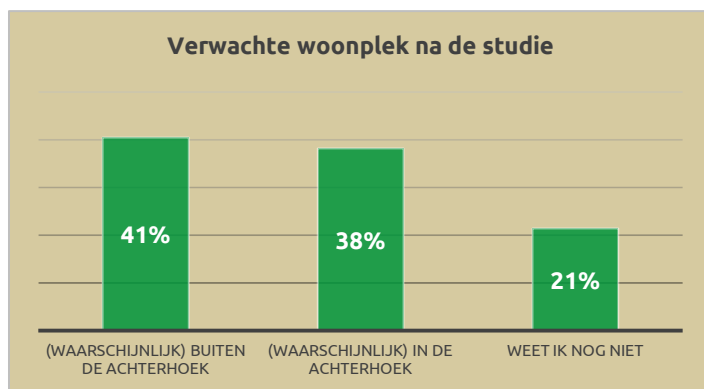

Figuur 3: huidige woonsituatie naar opleiding (bron: eigen bewerking)

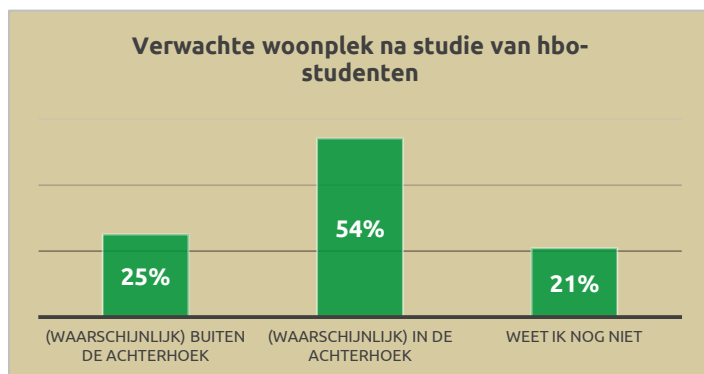
5.3. Waar verwachten studenten te gaan wonen na de studie?

Uit figuur 4 blijkt dat het aandeel studenten dat verwacht na de studie buiten de Achterhoek te gaan wonen met 41% (net iets) groter is dan het deel dat verwacht binnen de regio te gaan wonen (38%). Ongeveer één op de vijf studenten weet nog niet waar het gaat wonen.

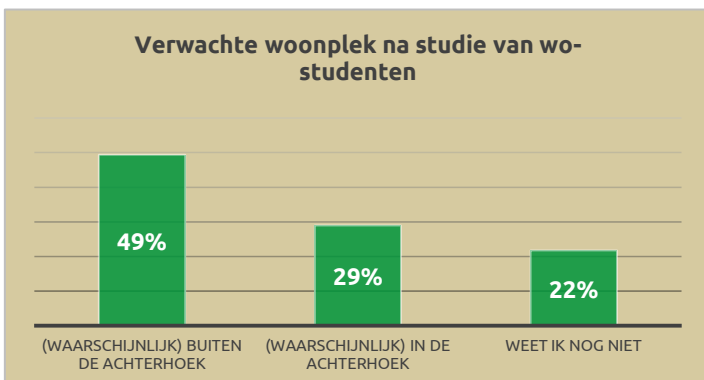
Bij de woonkeuze is het relevant onderscheid te maken tussen hbo- en wo-studenten. Het aandeel hbo-studenten dat verwacht buiten de Achterhoek te gaan wonen (25%, figuur 5) is veel kleiner dan het aandeel wo-studenten met die verwachting (49%, figuur 6). De helft van de wo-studenten verwacht dus buiten de regio Achterhoek te gaan wonen na de studie. Dit sluit aan bij de eerdere conclusies uit de literatuurverkenning. Daaruit bleek dat perifere regio's tot 50% van de hoogopgeleide jongeren definitief kwijtraken aan de steden. Het aandeel studenten dat nog niet weet waar te gaan wonen, is bij beide groepen ongeveer 20% en verschilt dus niet. Op basis van deze resultaten is het aandeel studenten dat verwacht te vertrekken uit de Achterhoek dus mede afhankelijk van het opleidingsniveau van de student.

Figuur 4: verwachte woonplek na de studie van alle respondenten (bron: eigen bewerking)

Figuur 5: verwachte woonplek na de studie van hbo-studenten (bron: eigen bewerking)

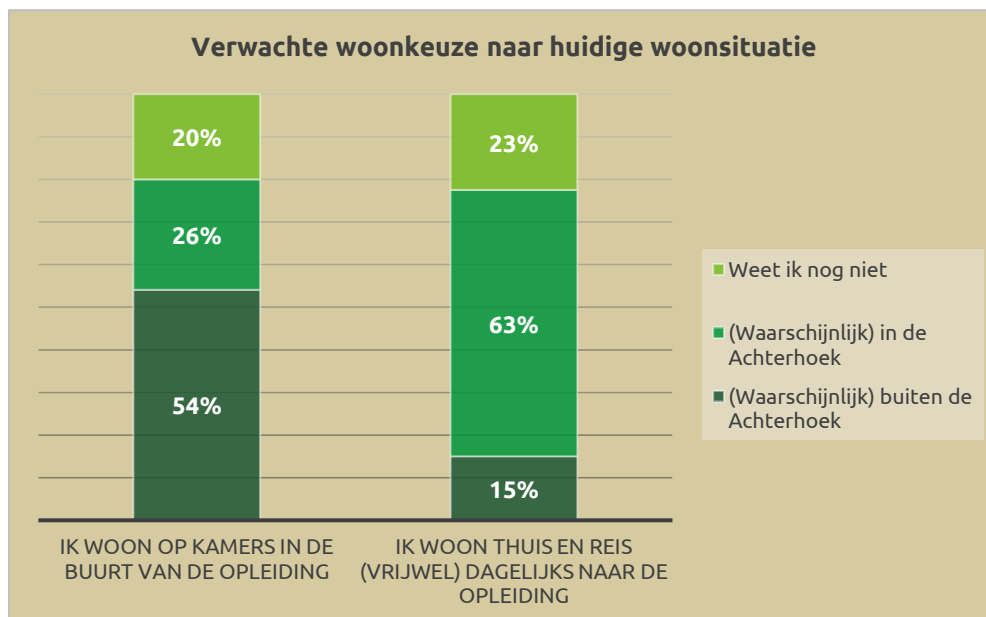

Figuur 6: verwachte woonplek na de studie van wo-studenten (bron: eigen bewerking)

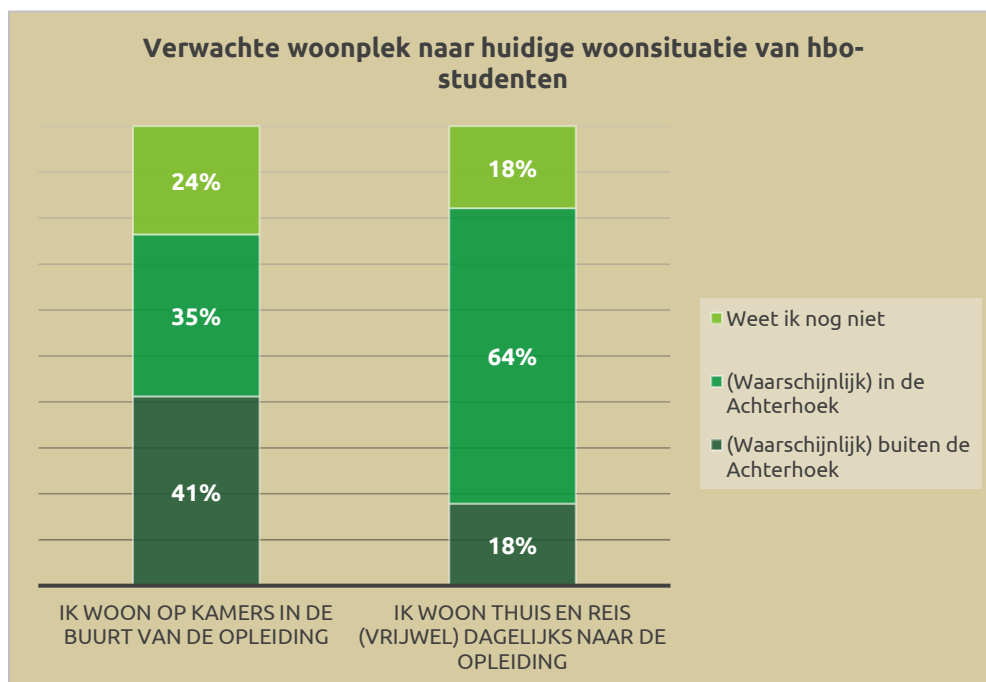
De relatie tussen de huidige woonplek en de verwachte woonplek

Het is duidelijk dat het aandeel studenten dat op kamers woont, vaker verwacht buiten de regio te gaan wonen dan het aandeel studenten dat nog thuis woont (zie figuur 7). Van de groep die op kamers woont, verwacht 54% buiten de regio te gaan wonen, terwijl van de groep die thuis woont slechts 15% verwacht buiten de Achterhoek te gaan wonen.

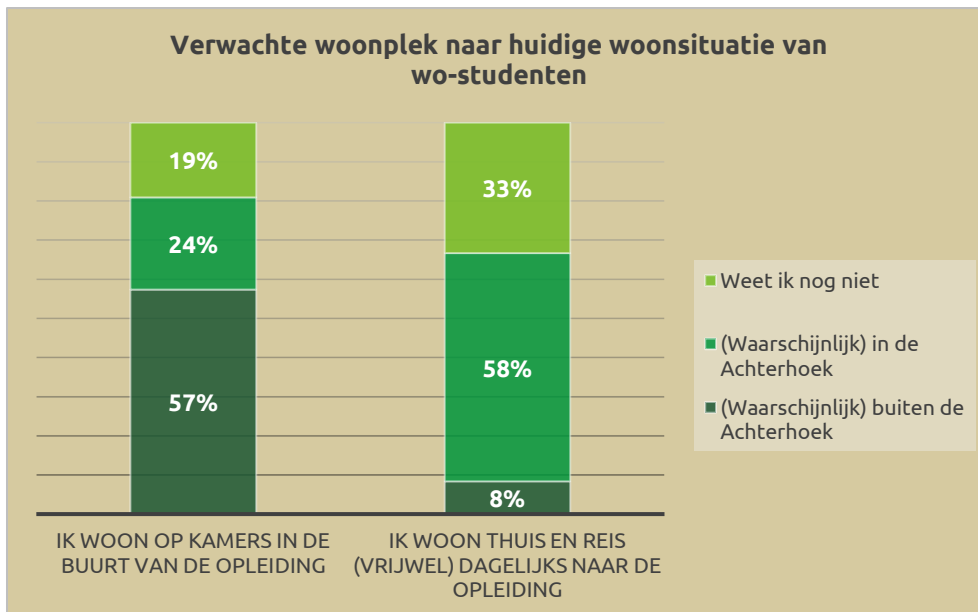
Duidelijk is ook dat de op kamers wonende groep wo-studenten (figuur 9) vaker verwacht buiten de regio te gaan wonen dan hbo-studenten (figuur 8). Verder valt op dat het aandeel wo-studenten dat thuis woont, niet weet waar hij/zij zal gaan wonen, relatief groot is (33%). De kanttekening die hierbij geplaatst moet worden is dat het aantal thuiswonende academici met 12 respondenten beperkt is en dat maakt de uitkomst ervan mogelijk minder betrouwbaar.

Figuur 7: verwachte woonkeuze naar huidige woonsituatie alle respondenten (bron: eigen bewerking)

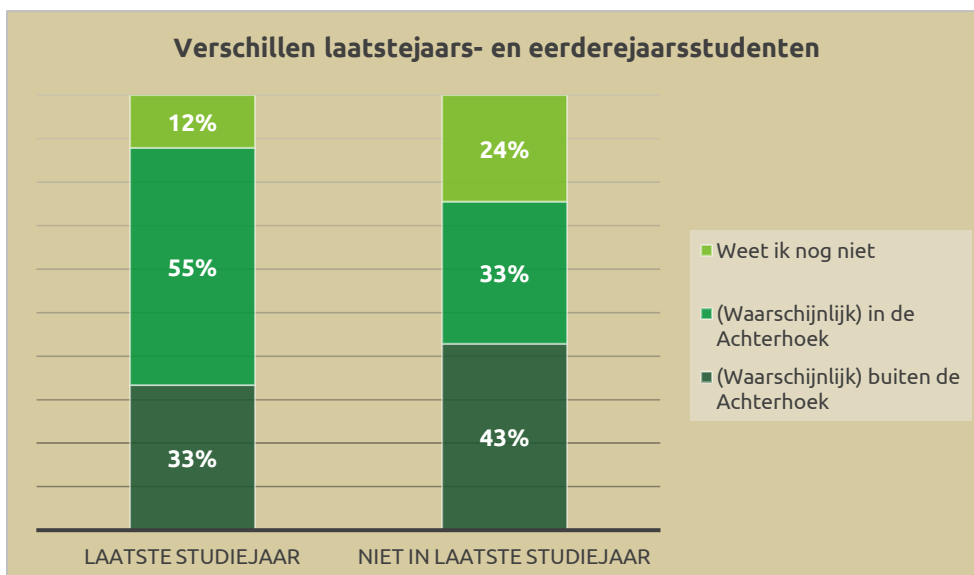
Figuur 8: verwachte woonplek naar huidige woonsituatie van hbo-studenten (bron: eigen bewerking)

Figuur 9: verwachte woonplek naar huidige situatie van wo-studenten (bron: eigen bewerking)

Verskil tussen laatstejaars- en eerderejaarsstudenten

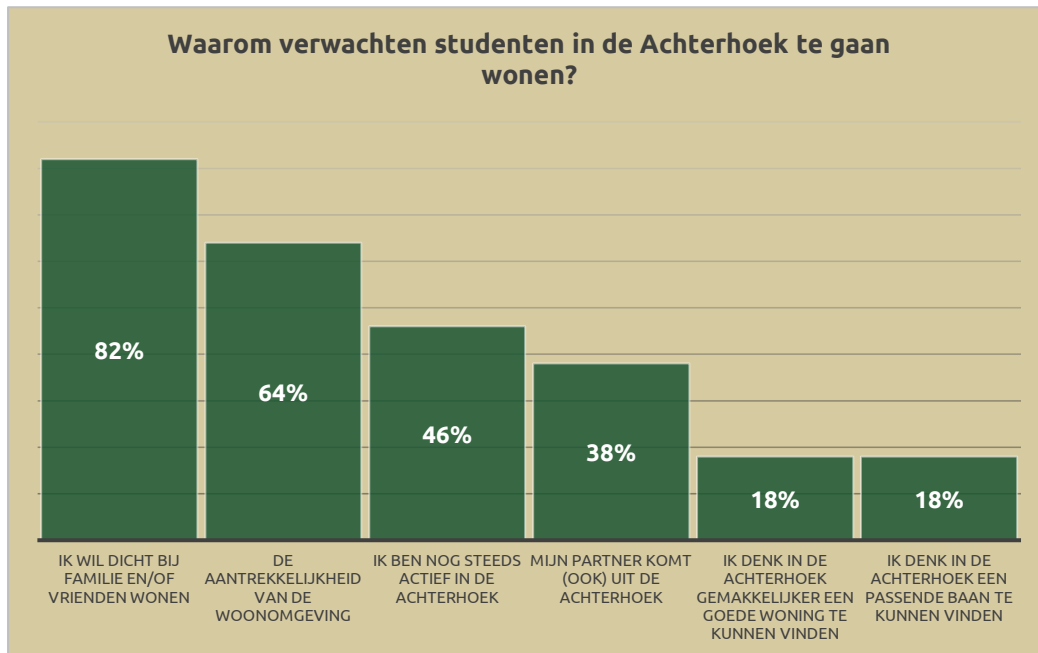
Tot slot van dit onderdeel wordt inzicht gegeven in de verschillen tussen studenten die in het laatste jaar van de studie zitten en eerderejaarsstudenten (zie figuur 10). Naar verwachting is het aandeel dat niet weet waar te gaan wonen lager onder de laatstejaarsstudenten (12% ten opzichte van 24% van de eerderejaarsstudenten). Wat echter opvalt, is dat het aandeel dat verwacht in de regio de gaan wonen ongeveer 20% hoger ligt bij de laatstejaarsstudenten. Van deze groep verwacht namelijk 55% in de Achterhoek te gaan wonen, ten opzichte van 33% van de eerderejaarsstudenten. Dit aandeel is gegroeid ten koste van zowel het aandeel van de groep die het nog niet weet, als van het aandeel dat verwacht buiten de regio te gaan wonen.

Figuur 10: verschillen laatstejaars en eerderejaarsstudenten van alle respondenten (bron: eigen bewerking)

5.4. Waarom men (waarschijnlijk) wel voor de Achterhoek kiest

Van de groep die verwacht in de Achterhoek te gaan wonen (50 respondenten/38% van het totaal) is gevraagd wat de reden hiervan is. Men kon maximaal drie redenen kiezen uit zeven gerandomiseerde antwoorden (waarvan één antwoordmogelijkheid 'anders, namelijk'). In figuur 11 staan de uitkomsten ervan in volgorde van belangrijkheid. Het percentage geeft aan welk deel van de 50 respondenten aangaf dat deze factor belangrijk was. Het blijkt voor het grootste gedeelte een bevestiging van de conclusies uit de interviews en het conceptueel model. Er is geen onderscheid gemaakt in de resultaten wat betreft opleidingsniveau, aangezien er geen verschil is tussen hbo- en wo-studenten als het gaat om de volgorde van belangrijkheid van de factoren.

Figuur 11: redenen waarom studenten verwachten in de Achterhoek te gaan wonen (bron: eigen bewerking)

Sociale binding is ook onder studenten de belangrijkste factor. In totaal geeft 82% aan dat het wonen dichtbij familie en/of vrienden een belangrijke reden is om terug te keren. De tweede factor van belang met 64% van de respondenten, blijkt de aantrekkelijkheid van de woonomgeving. Ook dit is in lijn met het conceptueel model en de uitkomsten van de interviews. Dit antwoord kan namelijk geschaard worden onder de factor 'kwaliteit van leven, woonmilieu & voorzieningen gericht op gezinnen'.

De als derde meest genoemde reden is een factor die als aanvullend op het conceptueel model vanuit de interviews is opgenomen. Van de respondenten geeft 46% aan dat het feit dat ze nog actief zijn in de Achterhoek een belangrijke reden is om in de Achterhoek te blijven. Actief zijn in de Achterhoek kan bijvoorbeeld betekenen dat men nog een bijbaan heeft, lid is van een vereniging is of op een andere manier maatschappelijk betrokken is in de regio. Daarmee vormt het een bevestiging van de uitkomsten uit de interviews, waaruit bleek dat maatschappelijke binding een aanvullend element is op sociale binding. Een belangrijke conclusie is dat deze vorm van binding dus ook tijdens de studieperiode intact blijft.

Als vierde factor wederom een bevestiging van de resultaten van de interviews en daarmee terecht als aanvullend op het conceptueel model meegenomen. 38% van de respondenten geeft aan dat de herkomst van de partner van belang is in de woonkeuze. In deze situaties werkt dit dus uit in het voordeel van de Achterhoek.

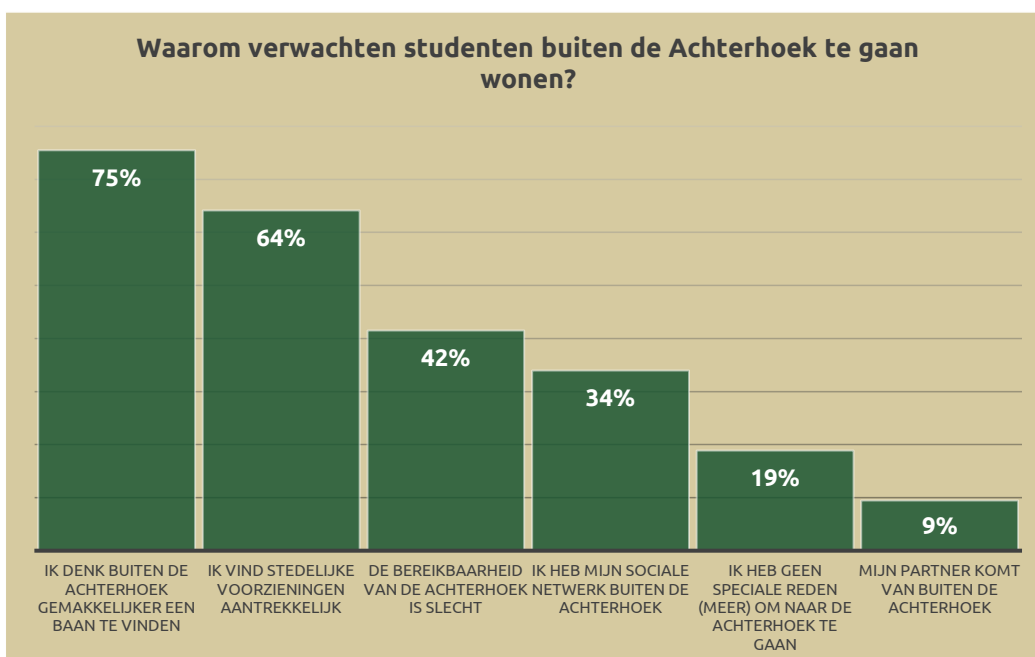
Er zijn twee factoren die het minst vaak als belangrijk zijn aangegeven (18% van de respondenten). Het gaat om de mate waarin men verwacht gemakkelijk een goede baan en of (betaalbare) woning te kunnen vinden in de Achterhoek. Met name het relatief lage aantal respondenten dat aangeeft gemakkelijker een (betaalbare) woning in de Achterhoek te kunnen vinden is opvallend. Het sluit aan bij de resultaten uit de interviews. Betaalbaarheid en toegang tot de woningmarkt wordt ook voor de Achterhoek als lastig beschouwd.

Op basis van de interviews is er een aanvulling gedaan op het conceptueel model, namelijk het feit dat een nieuw opgebouwd netwerk uiteenvalt. Dit bleek voor afgestudeerde studenten een reden om terug te keren naar de regio. In de online enquête onder de studenten is een vergelijkbare vraag echter niet meegenomen, aangezien deze niet goed te beantwoorden is tijdens de studie.

Ook is er één respondent geweest die het open antwoord heeft gebruikt. Hij/zij geeft aan dat 'de mentaliteit' van de inwoners van de Achterhoek van belang is in de keuze om voor de Achterhoek te kiezen.

5.5. Waarom men (waarschijnlijk) niet voor de Achterhoek kiest

Ook van de groep die verwacht niet in de Achterhoek te gaan wonen (53 respondenten/ 41% van het totaal) is gevraagd wat de reden hiervan is. De vraagstelling was hetzelfde en men kon maximaal drie redenen kiezen uit zeven gerandomiseerde antwoorden (waarvan één antwoordmogelijkheid 'anders, namelijk'). In figuur 12 staan de uitkomsten ervan in volgorde van belangrijkheid. Het percentage geeft aan welk deel van de 53 respondenten aangaf dat deze factor belangrijk was. Ook op dit onderdeel zien we voor het grootste gedeelte een bevestiging van de conclusies uit de interviews en het conceptueel model.

Figuur 12: redenen waarom studenten verwachten buiten de Achterhoek te gaan wonen (bron: eigen bewerking)

De belangrijkste reden waarom studenten buiten de regio verwachten te gaan wonen is het aanbod van banen. In totaal geeft 75% het aan als een belangrijke factor in de woonkeuze. Daarmee wordt bevestigd dat het aanbod van werken de grootste factor is bij studenten die buiten de regio wonen. Opvallend is dat onder studenten de stedelijke voorzieningen met 64% als erg belangrijk worden beschouwd. Dit lijkt namelijk af te wijken van de uitkomsten van de interviews, waaruit bleek dat de aanwezigheid van stedelijke voorzieningen niet de doorslag gaf. Uit de aanvullende vragen bleek echter dat dit onderdeel wel van betekenis is. Stedelijke voorzieningen worden wel gewaardeerd, maar bleken uiteindelijk niet doorslaggevend te zijn in de keuze om ergens (definitief) te gaan wonen. Het is daarom interessant om vast te stellen, dat de aanwezigheid van stedelijke voorzieningen voor studenten in deze levensfase nog wel van doorslaggevend belang lijkt te zijn.

Als derde meest genoemde factor om de regio de rug toe te keren is de slechte bereikbaarheid (42%). Dit is iets meer dan op basis van de interviews en de literatuur verwacht mocht worden.

De vierde meest belangrijke reden om buiten de regio te gaan wonen (34%) is het feit dat studenten een sociaal netwerk hebben opgebouwd in de nieuwe omgeving. Interessant om hier te benoemen is dat uit de interviews bleek, dat na de studie dit netwerk soms uiteenvalt. Hierdoor keerden sommigen toch weer terug naar de Achterhoek.

De vijfde meest genoemde reden (19%) is het feit dat er geen speciale reden meer is om terug te keren naar de Achterhoek. In deze gevallen lijkt er dus geen sprake meer van een vorm van sociale binding.

In totaal geeft 9% aan niet terug te keren naar de Achterhoek, vanwege het feit dat zij een partner hebben ontmoet buiten de regio. Hoewel dit een relatief laag aandeel is, is het totale belang van de herkomst van de partner aanzienlijk. Hiervoor is immers geconstateerd dat 38% om deze reden juist naar de Achterhoek verwacht terug te keren. Op basis van de interviews is er een aanvulling gedaan op het conceptueel model. Het kiezen van een centrale/praktische plek was voor een deel van de geïnterviewden namelijk een reden om niet te kiezen voor de Achterhoek. In de online enquête onder de studenten is een vergelijkbare vraag echter niet opgenomen, aangezien deze vraag in deze levensfase nauwelijks te beantwoorden is.

Tot slot wordt hier ingegaan op de open antwoorden. Vijf respondenten hebben een open antwoord ingevuld, waarvan er vier passen onder de eerdergenoemde thema's. Twee respondenten geven aan de stad nu nog aantrekkelijker te vinden, maar sluiten niet uit later terug te keren. Een derde respondent geeft aan 'verliefd' te zijn op Nijmegen. Deze drie antwoorden vallen onder de factor 'stedelijke voorzieningen'. Eén respondent verwacht geen passend werk (een opleidingsplek tot specialist) te zullen vinden. Dit antwoord valt onder het thema 'aanbod van werk'. En tot slot geeft één student aan naar het buitenland te willen vertrekken.

5.6. Waarom studenten nog niet weten waar ze gaan wonen

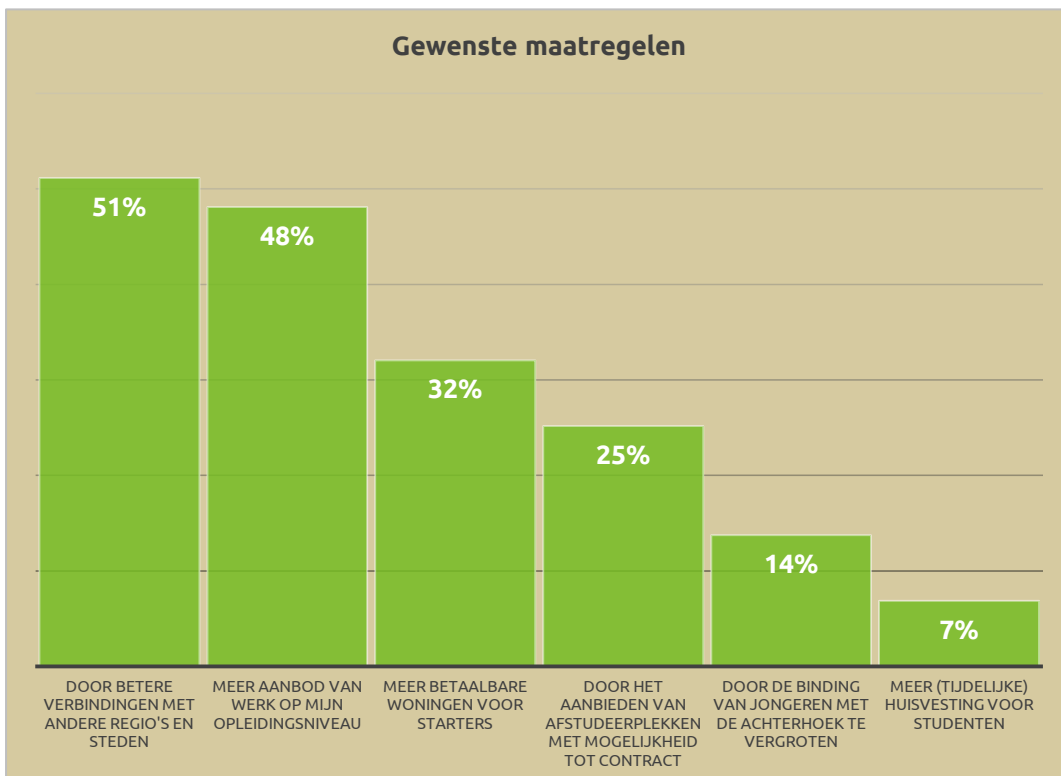
Van de 131 respondenten geven 28 respondenten aan (21%) nog niet te weten waar men denkt te gaan wonen. Zij kregen de vraag om dit te beargumenteren door een keuze te maken tussen vier antwoordmogelijkheden (waarvan één open antwoordmogelijkheid).

Ruim de helft van deze groep (56%) geeft aan dat de keuze afhankelijk is van waar men het beste een baan kan vinden. Dit kan dus zowel positief als negatief uitpakken voor de regio. Daarnaast geeft 22% (6 respondenten) aan dat de keuze afhankelijk is van de woonkeur van de partner. Eveneens geeft een gelijk aantal respondenten (22%) aan er nog niet zo mee bezig te zijn. Daarnaast is er nog een open antwoord ingevuld. Daaruit kan geconcludeerd worden dat het gaat om een combinatie van de genoemde factoren.

5.7. Gewenste investeringen als input voor de beleidsthema's

Tot slot van de enquête diende men antwoord geven op de vraag welke investeringen/maatregelen het best zouden kunnen bijdragen aan het behoud van studenten. De resultaten hiervan kunnen samen met de uitkomsten van de interviews worden gebruikt voor de verdere inkleuring van de beleidslijnen.

De vraag is gesteld aan alle 131 respondenten. Men kon maximaal twee keuzes maken uit acht antwoordcategorieën (waarvan één geen mening/weet ik niet en één open antwoordmogelijkheid). In figuur 13 staan de eerste zes antwoordcategorieën uiteengezet.

Figuur 13: gewenste maatregelen (bron: eigen bewerking)

Op basis van figuur 13, zijn er twee gewenste verbeteringen/maatregelen te benoemen die erg belangrijk worden gevonden. Uit de antwoorden blijkt dat 51% van de 131 respondenten aangeeft dat er betere verbindingen dienen te komen met andere regio's en steden. Daarmee is het de belangrijkste maatregel in de ogen van de studenten en zelfs nog belangrijker dan het aanbod van werk vergroten. Het aanbod van werk is door 48% van de respondenten aangegeven als belangrijkste thema en daarmee de tweede belangrijke gewenste investering in de Achterhoek.

De derde genoemde maatregel, door 32% van de respondenten genoemd, is het verbeteren van het aanbod van betaalbare woningen voor starters. Als vierde gewenste maatregel is genoemd het aanbieden van contracten met mogelijkheid tot vaste baan. In totaal gaf 25% van de 131 respondenten dit aan als een van de gewenste maatregelen.

Als vijfde is het vergroten van de binding van jongeren met de Achterhoek een gewenste maatregel. In totaal zegt 14% van de respondenten dit als een gewenste verbetering te willen zien. De respondenten die deze maatregel als wenselijk aangaven, kregen de mogelijkheid dit toe te lichten. Aan hen werd de vraag gesteld of zij ideeën hadden hoe die binding het best kon worden behouden. De reden voor het opnemen van deze extra vraag heeft te maken met de uitkomsten van de interviews. Daarin bleek immers dat maatschappelijke binding een kansrijk sturingsmiddel kan vormen. In totaal gaven zeven respondenten verschillende suggesties ter versterking van de maatschappelijke binding. De suggesties zijn verschillend van aard. Enkele suggesties zijn direct gerelateerd aan maatschappelijke binding door het organiseren van gerichte evenementen, activiteiten en het realiseren van toegankelijke verenigingen. Daarnaast geven de respondenten een aantal abstractere suggesties zoals meer hoger onderwijs en voorzieningen. De verdere uitwerking van deze suggesties wordt gedaan in de conclusies en aanbevelingen.

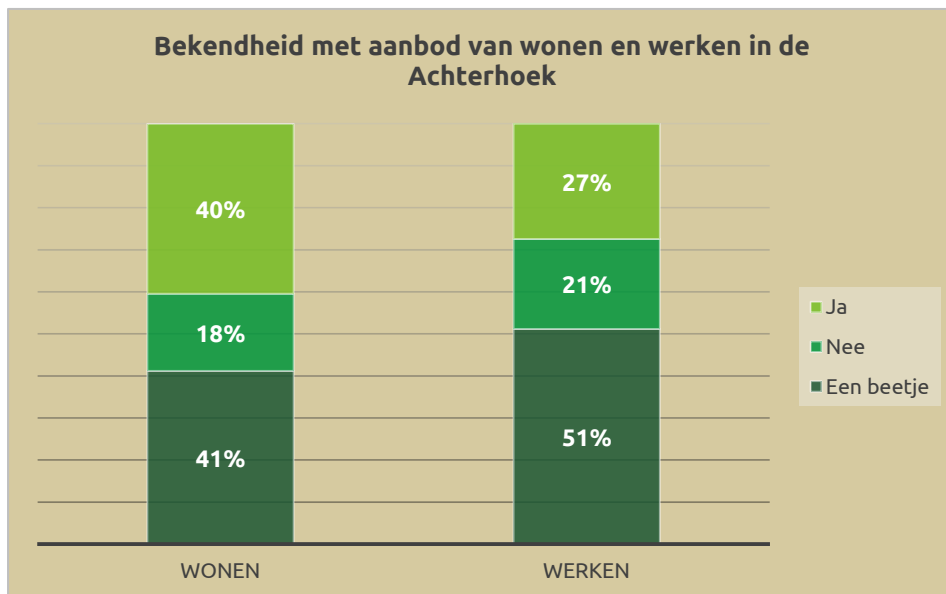
De zesde gewenste maatregel is het aanbieden van meer (tijdelijke) huisvesting voor studenten. In totaal geeft 7% van de respondenten dit aan als gewenste maatregel.

Als laatste antwoordmogelijk konden de respondenten open antwoorden geven. Deze antwoorden blijken onder drie van de beschreven beleidslijnen geschaard te kunnen worden. De genoemde maatregelen hadden betrekking op de beleidslijnen 'passende woonmilieus creëren', 'het vergroten van opleidingsmogelijkheden en de aansluiting met de arbeidsmarkt' en 'branding en marketing'.

Bekendheid met het aanbod van wonen en werken in de Achterhoek

Tot slot van paragraaf wordt inzicht gegeven in de mate waarin studenten bekend zijn met het aanbod van werk en wonen in de Achterhoek (zie figuur 14).

Hieruit blijkt dat het aandeel dat bekend is met aanbod en de vraag met 'ja' heeft beantwoord beperkt is. Bij het thema wonen is de bekendheid het grootst met 40% van de in totaal 131 respondenten. Bij het thema werken weet slechts 27% wat het aanbod is. Het aandeel 'een beetje' is met respectievelijk 41% en 51% ruim. Het is interessant om te bekijken in hoeverre de respondenten die kiezen voor een verblijf buiten de regio vanwege werk, op de hoogte zijn van het aanbod. Slechts 33% van de in totaal 40 respondenten die dit heeft aangegeven, geeft aan bekend te zijn met het aanbod van werk in de Achterhoek. Hier valt wellicht nog winst te behalen.

Figuur 14: bekendheid met het aanbod van wonen en werken in de Achterhoek (bron: eigen bewerking)

5.8. Voorlopige conclusies na onderzoek factoren profiel III

Na uitvoering van het onderzoek onder profiel III, kan net als na het onderzoek onder profiel I en II, een balans worden opgemaakt. De vragen uit de enquête zijn in te delen in de thema's uit het conceptueel model. In tabel 11 staan de factoren samengevat, met daaronder aangegeven hoe vaak men heeft geantwoord op de vragen waarom men wel/niet in de Achterhoek denkt te gaan wonen.

Factoren in het voordeel van de Achterhoek						
	Opgenomen in conceptueel model			Aanvulling op conceptueel model		
Thema	Sociale binding en vertrouwd netwerk	Kwaliteit van leven, woonmilieu & voorzieningen gericht op gezinnen	Betaalbaarheid	Maatschappelijke binding	Achtergrond partner (voordeel Achterhoek)	Nieuw opgebouwd netwerk vervallen
# benoemd (Maximaal 50 respondenten)	41	32	9	23	19	Niet gevraagd
%	82%	64%	18%	46%	38%	-
Factoren in het voordeel van de stad						
	Opgenomen in conceptueel model				Aanvulling op conceptueel model	
Thema	Aanbod van werk	Stedelijk-woonmilieu plus voorzieningen	Opgebouwd sociaal netwerk	Bereikbaarheid / verbinding	Achtergrond partner (voordeel stad)	Centrale/praktische plek
# benoemd (Maximaal 53 respondenten)	40	34	18	22	5	Niet gevraagd
%	75%	64%	34%	42%	19%	-

Tabel 11: factoren die een rol spelen in de woonkeuze op basis van de online enquête (bron: eigen bewerking)

6. Naar een definitief conceptueel model

Literatuuronderzoek

Verdieping in:

- Effecten van braindrains
- Factoren en afwegingen bij migratie van studenten en jongeren uit perifere regio's
- Gehanteerd beleid

Hoofdstuk 2

Opstellen conceptueel model

Hoofdstuk 3

Kwalitatief onderzoek onder afgestudeerde studenten

Hoofdstuk 4

Kwantitatief onderzoek onder studenten

Hoofdstuk 5

Confrontatie empirie en theorie

Hoofdstuk 6

Opstellen definitief conceptueel model

Conclusies en aanbevelingen en 'Advies voor de Achterhoek'

Hoofdstuk 7

6.1. Inleiding

In dit hoofdstuk worden verschillen tussen het conceptueel model en de onderzoeksresultaten inzichtelijk gemaakt. Allereerst worden de factoren opnieuw beschreven en verschillen tussen de resultaten uit de literatuur en de onderzoeken benoemd (paragraaf 6.2). Vervolgens worden de verschillen schematisch weergegeven, maar ook beoordeeld om de resultaten te kunnen vergelijken (paragraaf 6.3). In paragraaf 6.4 worden de resultaten van de beleidslijnen samengevat. Tot slot volgt in paragraaf 6.5 een aangepast conceptueel model.

6.2. De factoren: een vergelijk tussen literatuur en onderzoek

Op basis van deze scriptie kunnen twaalf factoren worden onderscheiden die een rol spelen in de afweging van studenten uit de Achterhoek. Die factoren zijn soms in het voordeel van de Achterhoek en soms in het nadeel. In de eerste situatie kiest de (afgestudeerde) student voor een terugkeer naar de regio en in de tweede situatie leiden de factoren er toe dat de student vertrekt en zich vestigt buiten de regio. Welke factoren kunnen worden onderscheiden en wat betekenen ze?

Er zijn zes factoren die een rol spelen in het voordeel van de Achterhoek.

Sociale binding

Deze factor blijkt het belangrijkste in de afweging van studenten om terug te keren naar de regio. Dit blijkt uit de literatuur en wordt bevestigd in de onderzoeken. Het is een primaire factor in de woonkeuze van studenten. Sociale binding betekent in deze scriptie dat studenten graag dichtbij familie en vrienden willen wonen en hierdoor de keuze maken om zich definitief in de Achterhoek te vestigen.

Kwaliteit van leven, woonmilieu en voorzieningen gericht op gezinnen

Deze factor is een combinatie van verschillende onderdelen die in eerste instantie afzonderlijk op basis van de literatuur waren benoemd. Het zijn thema's die raakvlakken en samenhang vertonen en om die reden tot één factor zijn omschreven. Deze factor leidt ertoe dat men zich na de studie gaat vestigen in perifere gebieden vanwege de aanwezige kwaliteiten. Het zijn de factoren die de Achterhoek aantrekkelijk maken om te wonen voor de doelgroep. Het gaat hier vooral om het groene en ruime karakter van de Achterhoek en de mate waarin de regio als geschikt wordt ervaren om kinderen te laten opgroeien (veilig, gezond). Het is na 'sociale binding' de belangrijkste factor in de keuze.

Maatschappelijke binding

Dit betreft een trigger voor de student om regelmatig tijdens de studie terug te keren naar de regio. Door deze maatschappelijke binding blijft voor deze personen de band met de regio sterk. Deze vorm van binding wordt in deze scriptie gezien als iets anders dan sociale binding. Uit de interviews bleek dat deze personen op verschillende manieren maatschappelijk betrokken zijn in de regio door middel van werk, het lidmaatschap van een (sport)vereniging of het vervullen van een of andere maatschappelijke functie. Deze factor is een aanvulling op de factoren die zijn beschreven op basis van de literatuurstudie. Het is tijdens de interviews benoemd en door middel van de online enquête bevestigd.

Achtergrond partner

Deze factor kan zowel in het voordeel als in het nadeel van de regio werken. Vanzelfsprekend is het hebben van een partner afkomstig uit de Achterhoek een reden om zich in de regio te gaan vestigen. Het blijkt op basis van de onderzoeken, meer dan op basis van de resultaten uit de literatuurstudie, een doorslaggevende factor te zijn. Daarmee is het een aanvulling op de resultaten uit de literatuur en wordt het in deze scriptie omschreven als een afzonderlijke factor.

Vervallen nieuw netwerk

In de studiestad bouwt een student een nieuw netwerk op. Uit de literatuur blijkt dat dit netwerk een reden kan zijn de thuisregio te verlaten. In hoofdstuk 2 is aangegeven dat studenten die minder goed in staat zijn dit netwerk op te bouwen, vaker terugkeren naar de thuisregio. Tijdens de interviews bleek echter ook dat deze nieuwe netwerken na de studie dikwijls uit elkaar vallen, waardoor alsnog de keuze wordt gemaakt om terug te keren naar de Achterhoek. Dit kan mogelijk een effect hebben op het aandeel studenten dat verwacht zich buiten de regio te zullen gaan vestigen. Zij houden er waarschijnlijk nog geen rekening mee dat dit netwerk uiteen kan vallen.

Betaalbaarheid

Deze factor is benoemd op basis van de literatuur, maar dient op basis van de onderzoeken te worden genuanceerd. Het is een factor die in beperkte mate meespeelt in de afweging om voor de regio te kiezen, maar blijkt vaak niet doorslaggevend. Betaalbaarheid is waarschijnlijk door de student aan te passen aan de omstandigheden. Men kan kiezen voor minder kwaliteit tegen een lagere prijs om toch op de gewenste locatie te wonen. Tegelijkertijd bleek dat betaalbaarheid een relatief begrip is. Ook de doelgroep die zich vestigt in de Achterhoek ervaart hoge huizeprijzen en een slecht toegankelijke woningmarkt.

De volgende zes factoren spelen een rol in het nadeel van de Achterhoek.

Aanbod van werk

Het aanbod van werk is de primaire factor voor studenten na de studie om zich buiten de regio te vestigen. Dit blijkt uit de literatuur en wordt bevestigd in de onderzoeken. Het is een factor die verschilt per studieachtergrond. Het is voor wo-studenten vaker noodzaak om zich buiten de regio te vestigen vanwege werk dan voor hbo-studenten. Ook dit blijkt uit zowel de literatuur als het onderzoek in deze scriptie.

Stedelijk woonmilieu plus voorzieningen

Deze factor speelt vooral een rol bij studenten en blijkt op basis van de interviews niet van doorslaggevend belang op latere leeftijd. Dit is overeenkomstig de resultaten van de literatuurstudie en wordt bevestigd in de onderzoeken. Uit de online enquête bleek dat een grote groep studenten de stedelijke voorzieningen belangrijk vindt en om die reden buiten de Achterhoek verwacht te gaan wonen. Het is zelfs de op een na belangrijkste reden na het aanbod van werk. Als er echter definitieve keuzes gemaakt worden in de loop der jaren, neemt het belang hiervan sterk af. Uit de interviews bleek dat het voor geen van de respondenten van doorslaggevend belang is geweest in de keuze buiten de regio te gaan wonen. Wel is het relevant om te benoemen dat uit de interviews bleek dat stedelijke voorzieningen ook na de studie nog wel worden gewaardeerd.

Opgebouwd sociaal netwerk

Zoals ook hierboven is beschreven, bouwt een student een netwerk op in de studiestad. Dit zien we terug in de literatuur en wordt bevestigd in de onderzoeken. Een nieuw opgebouwd netwerk is in principe de tegenpool van sociale binding in de oorspronkelijke regio. Het helpt de student een leven op te bouwen na de studie en zorgt ervoor dat men hierdoor sneller en makkelijker kan aarden. Hierdoor wordt de keuze om te kiezen voor een plek buiten de regio ook makkelijker. Uit de onderzoeken blijkt ook, dat als eenmaal is gekozen voor een plek buiten de regio, die opbouw van het netwerk verder gaat, zowel op sociaal gebied (kinderen die naar school gaan) als op zakelijk gebied. Men bouwt relaties op met klanten of zakelijke partners. Dit versterkt het netwerk in de loop van de tijd en daarmee de werking van deze factor.

Achtergrond partner

Als studenten een partner zijn tegengekomen van buiten de Achterhoek, dan is de kans klein dat er voor een woonplek in de Achterhoek wordt gekozen. Net als dat deze factor in het voordeel van de Achterhoek kan werken, kan het ook in het nadeel van de regio werken. Vaak wordt er dan gekozen voor een plek in de nabijheid van de studiestad of voor een nieuwe plek (zie ook de volgende factor). Deze factor is daarmee bepalend in de keuze om ergens te gaan wonen. Op basis van de literatuurstudie bleek onvoldoende het belang van deze factor. Het is op basis van de onderzoeken als aanvulling opgenomen op het conceptueel model.

Centrale/praktische plek

De keuze voor een centrale/praktische plek wordt gedaan als er een compromis moeten worden gesloten. Het is geen factor die van belang bleek op basis van de literatuurstudie, maar opviel tijdens de interviews. Men kiest voor deze plek (soms zonder dat men er 'iets mee heeft'), omdat het op redelijke afstand ligt van de dingen die belangrijk zijn. Deze plek is om die reden vaak niet in de Achterhoek.

Bereikbaarheid/verbinding met andere regio's

Zowel in de literatuur als in de onderzoeken blijkt het belang van deze factor in de keuze van de doelgroep beperkt. In deze scriptie is als mogelijke verklaring hiervoor gegeven dat men bereikbaarheid ziet als een voorwaarde. Niet veel mensen benoemen het als een factor tijdens de keuze, maar het verbeteren ervan wordt gezien als een belangrijk middel om de Achterhoek aantrekkelijker te maken. Een goede bereikbaarheid is een voorwaarde, maar afzonderlijk onvoldoende om mensen vast te houden.

6.3. De factoren: een schematisch vergelijk

Om tot een goed vergelijk te kunnen komen, worden de factoren gewogen. Dit is gedaan door het toekennen van sterren. De mate waarin een factor is benoemd in de literatuur en de onderzoeken (gemeten in procenten) bepaalt het aantal sterren. De manier waarop de sterren aan percentages worden gekoppeld, is weergegeven in tabel 12.

Mate waarin factor is benoemd door respondent/ benoemd in de onderzochte studies	Aantal sterren
Vanaf 0% tot 25%	*
Vanaf 25% tot 50%	**
Vanaf 50% tot 75%	***
Vanaf 75% tot gelijk 100%	****

Tabel 12: toekenning sterren per factor (bron: eigen bewerking)

In tabel 9 (hoofdstuk 4) en tabel 10 (hoofdstuk 5) staan de resultaten en percentages weergegeven van de interviews en de online enquête. Hieraan kunnen sterren gekoppeld worden. Om deze uitkomst vervolgens met het conceptueel model te kunnen vergelijken, zijn ook de factoren die in tabel 1 (hoofdstuk 2) zijn benoemd, omgerekend naar percentages. Het resultaat daarvan is weergegeven in tabel 13.

Factoren benoemd in de literatuur (zie ook tabel 1)					
Thema	Aanbod van werk	Voorzieningen, woonmilieu en kwaliteit van leven	Betaalbaarheid	Sociale binding	Bereikbaarheid
# benoemd in conclusies (Maximaal 18 studies)	18	9 (gemiddeld)	4	14	0
%	100%	50%	22%	78%	0%

Tabel 13: factoren benoemd in de literatuur (bron: eigen bewerking)

De drie factoren 'kwaliteit van leven', 'woonmilieu' en 'voorzieningen' zijn in de literatuur nog apart beoordeeld, maar in het conceptueel model, gelet op de samenhang van de drie, samengevat. Bij de beoordeling ervan is het gemiddelde genomen van de deze factoren.

De factor 'opgebouwd sociaal netwerk' is in het conceptueel model opgenomen als tegenhanger van sociale binding, hoewel dit niet in alle studies zo werd omschreven. Om die reden is deze factor als gemiddeld beoordeeld (met twee sterren).

Het resultaat van de beoordeling van literatuur en de beide onderzoeken is weergegeven in tabel 13, op basis van de indeling uit het conceptueel kader uit hoofdstuk 3. Tabel 14 dient vervolgens als hulpmiddel bij de aanpassing van het conceptueel kader en de beschrijving van de conclusies en aanbevelingen in het laatste hoofdstuk.

Thema	Belang		
	Conceptueel model/literatuur	Kwalitatief onderzoek onder profiel I en II	Kwantitatief onderzoek onder profiel III
Sociale binding en vertrouwd netwerk	****	****	****
Kwaliteit van leven, woonmilieu & voorzieningen gericht op gezinnen	***	****	***
Betaalbaarheid	*	***	*
Maatschappelijke binding	Niet opgenomen	****	**
Achtergrond partner (voordeel Achterhoek)	Niet opgenomen	****	**
Nieuw opgebouwd netwerk vervallen	Niet opgenomen	***	Niet gevraagd
Aanbod van werk	****	****	****
Stedelijk-woonmilieu plus voorzieningen	***	-	***
Opgebouwd sociaal netwerk	**	***	**
Bereikbaarheid/verbinding	-	*	**
Achtergrond partner (voordeel stad)	Niet opgenomen	***	*
Centrale/ praktische plek	Niet opgenomen	**	Niet gevraagd

Tabel 14: resultaat beoordeling literatuur en onderzoeken (bron: eigen bewerking)

6.4. De beleidlijnen: een schematisch overzicht

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van alle voorgestelde maatregelen uit de onderzoeken, gerangschikt naar 'beleidslijn'. Dit zijn de vier beleidlijnen uit de literatuur/het conceptueel model plus de aanvullende beleidlijnen. Het resultaat daarvan is weergegeven in tabel 15.

Beleidslijn	Bron
A. Passende woonmilieus creëren (inclusief passende voorzieningen)	
Een goed en betaalbaar (nieuwbouw)koopwoningaanbod realiseren (in dorpen) (3x)	Interview
Het realiseren van een campus (inclusief hbo-onderwijs)	Interview
Buitengebied verdient beter ontwikkeld te worden (2x)	Online enquête
Een aantrekkelijker, levendiger regio/stadscentra met veel voorzieningen (2x)	Online enquête
B. Vergroten opleidingsmogelijkheden en de aansluiting met de arbeidsmarkt verbeteren	
Stimuleren vestiging van grote bedrijven (op wo-niveau) in de Achterhoek (3x)	Interview/online enquête
Aanbod banen voor jongeren zichtbaar maken/een loopbaanmarkt organiseren	Interview
Een traineeship organiseren bij verschillende bedrijven	Interview
Meer hbo-onderwijs in de regio realiseren, inclusief campus	Interview
C. Carrière mogelijkheden faciliteren	
Meer mogelijkheden voor gelijktijdig reizen en werken (bijvoorbeeld zelfrijdende auto's)	Interview
Verbeteren doorgroeimogelijkheden, mensen moeten ambities kunnen waarmaken	Interview
Innovaties stimuleren waardoor hoogopgeleiden kunnen blijven	Interview
De mogelijkheden voor flexwerken verbeteren	Interview
D. Branding en marketing	
Werken aan imagoverbetering (benadrukken van de kansen en kwaliteiten die er zijn) (5x)	Interview/online enquête
E. Aanvullend op conceptueel model: bereikbaarheid/verbindingen	
Bereikbaarheid regio en verbinding met andere regio's verbeteren (9x)	Interview/online enquête
F. Aanvullend op conceptueel model: het behouden van binding	
Behoud van binding met jeugd/studenten uit de Achterhoek door organiseren evenementen, activiteiten, goede sport(verenigingen) en voorzieningen. Meer leven in de brouwerij. (6x)	Interview/online enquête
Lessen geven over het dialect	Online enquête

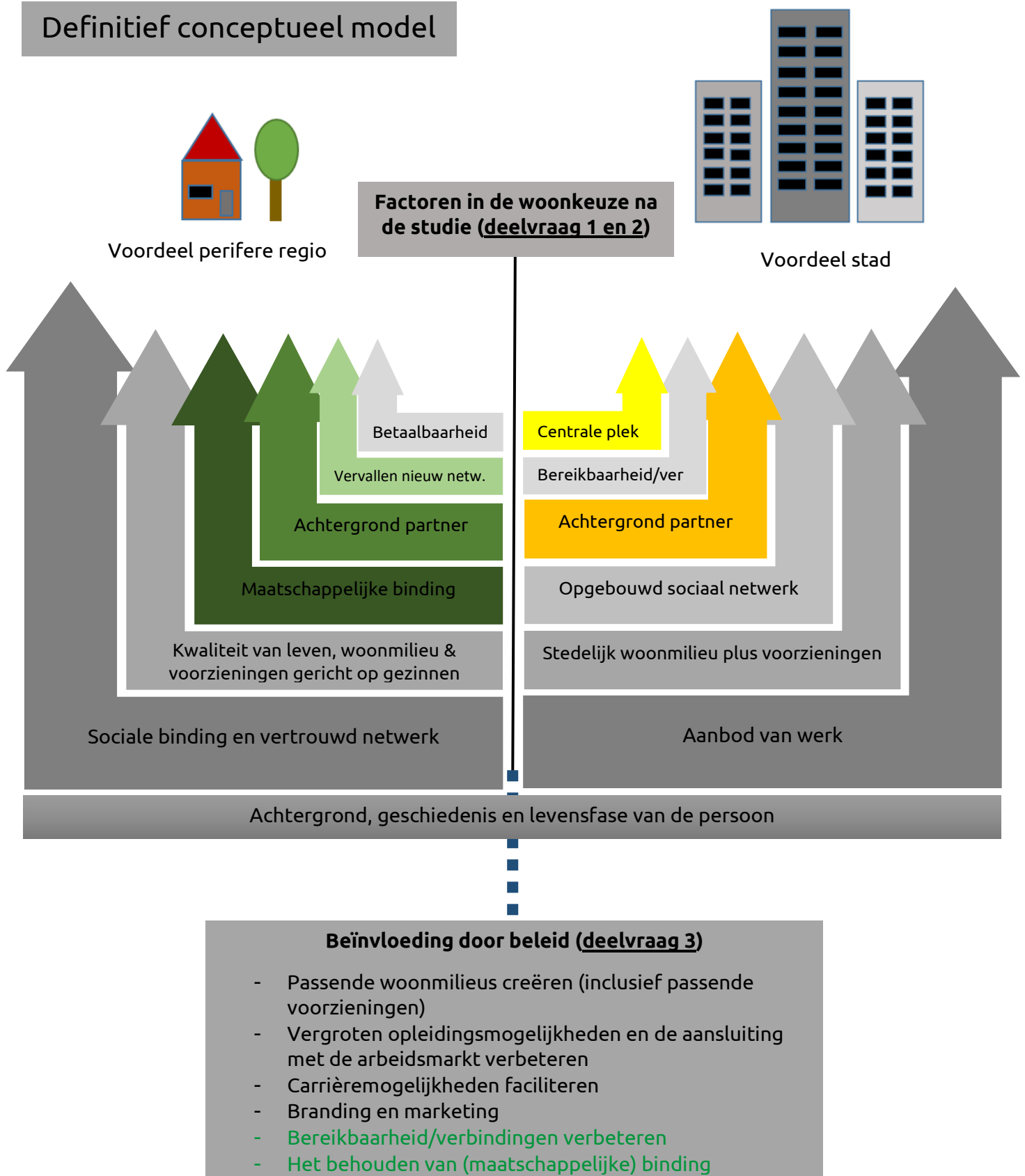
Tabel 15: resultaat beleidlijnen en maatregelen op basis van literatuur en onderzoeken (bron: eigen bewerking)

6.5. Aangepast conceptueel model

Nu alle resultaten zijn samengevat en beoordeeld kan het conceptueel model worden aangepast en vergeleken met het model uit hoofdstuk 3. Zie hiervoor figuur 15 op de volgende pagina.

In het aangepaste model is een beeld geschetst van alle factoren die op basis van deze scriptie kunnen worden onderscheiden. Hiermee wordt inzicht gegeven in de afwegingen die studenten maken na het afstuderen, gebaseerd op de literatuurstudie en het kwalitatief en kwantitatief onderzoek onder personen uit de Achterhoek. De gekleurde onderdelen in figuur 15 zijn de aanvullingen op het conceptueel model uit hoofdstuk 3. Door dit onderscheid te maken wordt inzicht verkregen in de resultaten van de literatuur en de aanvullende resultaten uit de beide onderzoeken. Dit geldt voor zowel de factoren als voor de mogelijkheden voor beleidssturing. In het volgende hoofdstuk worden aanbevelingen gedaan over hoe hierop het beste kan worden gestuurd en tot een grotere aantrekkelijkheid kan worden gekomen voor de Achterhoek.

Definitief conceptueel model

Figuur 15: definitief conceptueel model (bron: eigen bewerking)

7. Conclusies en aanbevelingen

Literatuuronderzoek

Verdieping in:

- Effecten van braindrains
- Factoren en afwegingen bij migratie van studenten en jongeren uit perifere regio's
- Gehanteerd beleid

Hoofdstuk 2

Opstellen conceptueel model

Hoofdstuk 3

Kwalitatief onderzoek onder afgestudeerde studenten

Hoofdstuk 4

Kwantitatief onderzoek onder studenten

Hoofdstuk 5

Confrontatie empirie en theorie

Hoofdstuk 6

Opstellen definitief conceptueel model

Conclusies en aanbevelingen en 'Advies voor de Achterhoek'

Hoofdstuk 7

7.1. Conclusies

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt:

Hoe kan de Achterhoek aantrekkelijker worden als regio om te wonen voor studenten die elders zijn gaan studeren, zodat meer hoogopgeleiden voor de regio kunnen worden behouden?

Het antwoord hierop is dat de Achterhoek aantrekkelijker kan worden door beleid te formuleren en maatregelen te treffen die positief bijdragen aan de volgende drie thema's:

- kwaliteit van leven, woonmilieus en voorzieningen gericht op startende gezinnen;
- bereikbaarheid en verbindingen met andere regio's;
- maatschappelijke binding.

Het zijn drie thema's die een belangrijke factor vormen in de woonkeuze van de Achterhoekse student na de studieperiode. Tegelijkertijd zijn het factoren die beïnvloedbaar zijn door beleid en maatregelen, waardoor de kans op een positief effect door (overheids-) sturing eveneens aanwezig is.

Welke factoren spelen een rol?

De bovengenoemde drie factoren maken deel uit van twaalf factoren die op basis van deze scriptie kunnen worden onderscheiden. Met dit inzicht wordt deelvraag 1 beantwoord. Deze twaalf factoren werken soms in het voordeel van de Achterhoek en soms in het nadeel van de regio. In de eerste situatie kiest de (afgestudeerde) student voor een terugkeer naar de regio en in de tweede situatie leiden de factoren er toe dat de student vertrekt en zich vestigt buiten de regio.

In het voordeel van de regio kunnen de volgende factoren worden onderscheiden:

- sociale binding;
- kwaliteit van leven, woonmilieus en voorzieningen gericht op startende gezinnen;
- maatschappelijke binding;
- achtergrond van de partner;
- vervallen van een opgebouwd sociaal netwerk;
- betaalbaarheid.

In het nadeel van de regio:

- aanbod van werk;
- stedelijk woonmilieu plus voorzieningen;
- opgebouwd sociaal netwerk;
- bereikbaarheid en verbindingen met andere regio's;
- achtergrond van de partner;
- centrale/praktische plek.

Welke factoren zijn het belangrijkste om studenten te behouden en waarom?

De factoren 'sociale binding' en 'aanbod van werk', zijn het meest belangrijk in de keuze van de student. Hierop kan echter niet of nauwelijks worden gestuurd op het niveau van de regio. Bij de drie hierboven genoemde factoren kan dit wel. Het zijn daarmee de meest belangrijke factoren om terugkeer of behoud van studenten na de studieperiode te bereiken. Hiermee wordt deelvraag 2 beantwoord. Maar waarom zijn deze drie factoren het belangrijkste?

Kwaliteit van leven, woonmilieu en voorzieningen gericht op startende gezinnen

De doelgroep van dit onderzoek hecht belang aan een groene, rustige, gezonde, veilige en ruime woonomgeving. Dit wordt sterker naarmate men in de levensfase komt waarin men zich wil settelen en eventueel een gezin wil gaan starten. Deze constatering geldt voor zowel de personen die in de Achterhoek (verwachten te gaan) wonen, als voor de Achterhoekers die buiten de regio (verwachten te gaan) wonen. De waardering van de doelgroep voor deze kwaliteiten is blijvend. Daarmee vormt dit thema een belangrijk onderwerp voor de beleidsbepalers in de regio.

Aan de andere kant, bleek uit de online enquête dat het stedelijke woonmilieu een veelgenoemde reden is waarom studenten verwachten buiten de regio te gaan wonen. Echter, op basis van de interviews bleek dit na de studie niet (meer) doorslaggevend te zijn in de keuze. Het creëren van stadse voorzieningen in de regio zal hierdoor nauwelijks effect sorteren (als het al mogelijk is). Studenten keren niet terug bij meer stadse voorzieningen in de Achterhoek, maar wel vanwege de groene en ruime woonomgeving. Niet dat levendigheid van de regio er niet toe doet. In tegendeel. Dynamiek wordt zeker aantrekkelijk gevonden en van belang geacht, zo blijkt uit de onderzoeken. Deze dynamiek wordt echter gevormd door de sociale contacten die men heeft, zoals de omgang met familie, vrienden en burens. Hiervoor moet er een plek zijn waar dat kan worden beleefd, zoals een kroeg, een vereniging of een nieuwbouwwijkje in het dorp waar men is opgegroeid.

Bereikbaarheid en verbinding met andere regio's

De Achterhoek heeft niet de beschikking over alle bronnen die nodig zijn om een regio aantrekkelijk te maken. Voldoende aanbod van werk en stedelijke voorzieningen kan de regio niet zelf realiseren. De regio kan wel van kwaliteiten van anderen gebruik maken. De Achterhoek kan aantrekkelijker worden om te wonen als de reistijd tot deze bronnen wordt verkort. Uit de interviews bleek dat een reisafstand tot een uur acceptabel wordt gevonden. Als binnen een uur meer voorzieningen en/of werk binnen handbereik zijn, wordt de Achterhoek interessanter als vestigingsplek. Deze bevinding is een aanvulling op de onderzochte literatuur.

Maatschappelijke binding

Uit de onderzoeken blijkt dat er naast sociale binding nog een factor is die een rol speelt in de relatie tussen student en de thuisregio. In deze scriptie is dat omschreven als maatschappelijke binding. Het geldt als een aanvulling op de onderzochte literatuur. Anders dan sociale binding, is maatschappelijke binding iets dat kan ontstaan en kan worden gevormd. Door een van de respondenten is dit letterlijk verwoord als: 'houd studenten met één been in de regio'. Het gaat erom binding te behouden met de studenten tijdens de studie. Hiervoor zijn door de respondenten diverse suggesties gedaan, waarvan enkele relevante zijn opgenomen in het 'Advies voor de Achterhoek'.

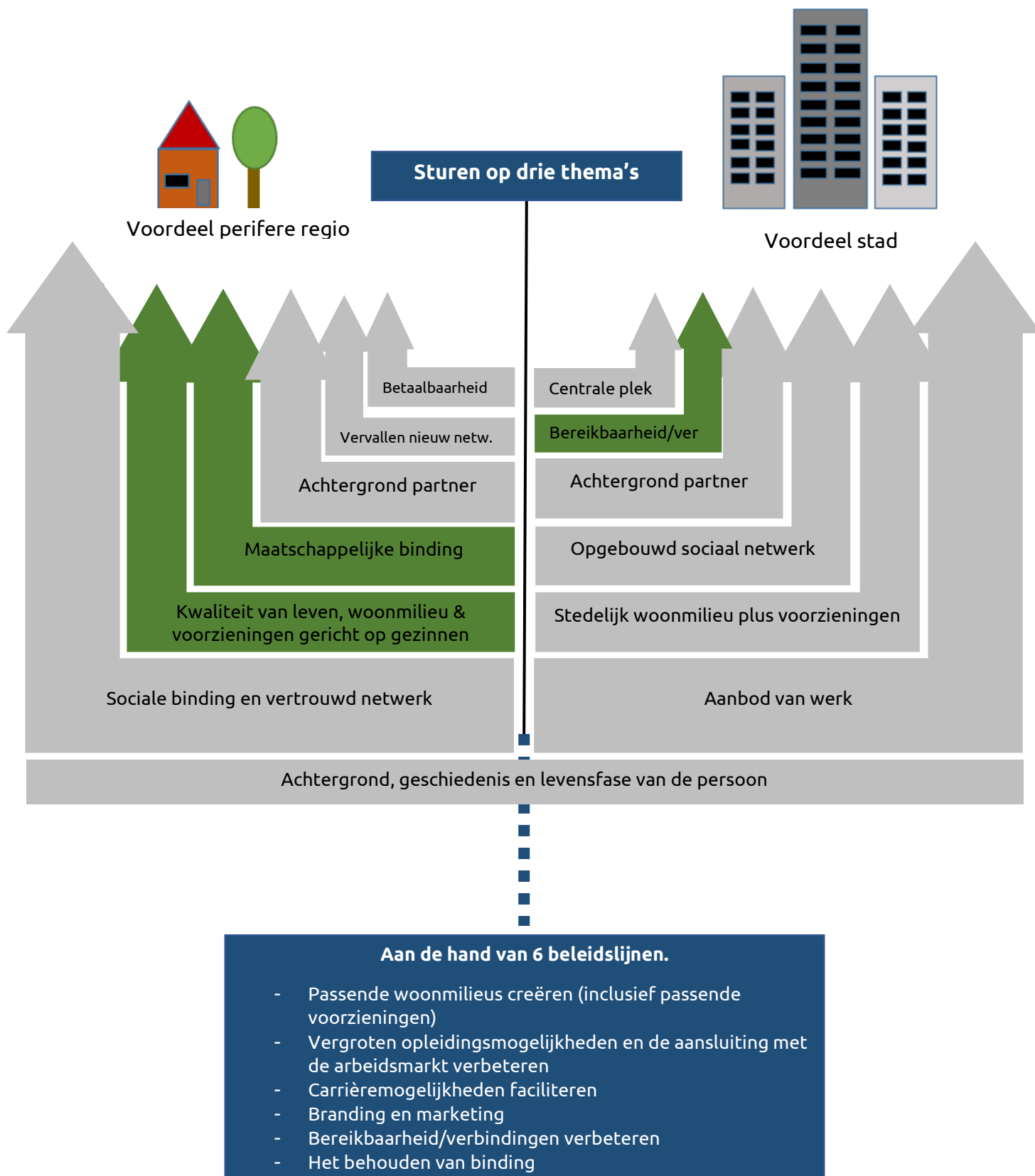
Hoe kan de regio het beste sturen?

Om het gewenste effect te bereiken, is het van belang de drie thema's in samenhang met elkaar te ontwikkelen. De eerste twee factoren (woonmilieu en bereikbaarheid) dragen direct bij aan het aantrekkelijker maken van de regio voor de doelgroep. Met de focus op deze onderdelen kan invulling worden gegeven aan een aantrekkelijk woonklimaat voor deze groep. Naast deze op de 'hardware' gerichte voorwaarden, kan de regio zich richten op het versterken van de (maatschappelijke) binding van de studenten met de regio. Door oog te hebben voor deze belangrijke relatie, wordt ook de software versterkt. Die software functioneert het beste als ook aan de andere twee onderdelen wordt gewerkt.

Beleidsvorming op de drie thema's kan het beste plaatsvinden aan de hand van een zestal beleidslijnen. Hierdoor wordt ervoor gezorgd dat er een aanpak volgt die voldoende breed is om de problematiek aan te pakken. Maatregelen die voortkomen uit dat beleid, kunnen elkaar versterken zodat het effect groter kan zijn. In het 'Advies voor de Achterhoek' worden suggesties gedaan voor deze maatregelen aan de hand van de zes beleidslijnen.

In figuur 16 op de volgende pagina is het antwoord op de onderzoeksvraag samengevat. De gekleurde pijlen vormen de belangrijkste factoren in het kader van de onderzoeksvraag.

Hoe kan de Achterhoek aantrekkelijker worden?

Figuur 16: de onderzoeksvraag beantwoord (bron: eigen bewerking)

7.2. Aanbevelingen

7.2.1. Advies voor de Achterhoek

In deze paragraaf worden aanbevelingen gedaan specifiek voor de Achterhoek. Die aanbevelingen hebben tot doel een bijdrage te leveren aan de aantrekkelijkheid van de regio, waarmee meer hoogopgeleiden kunnen worden behouden. Deze aanbevelingen bouwen voort op de conclusies van deze scriptie, waarbij is aangegeven dat beleid en maatregelen vooral dienen plaats te vinden op een drietal thema's. De maatregelen zijn grotendeels gebaseerd op de suggesties en ideeën die tijdens de interviews en middels de online enquête door de respondenten zijn aangereikt. Dit advies is niet specifiek gericht aan één of enkele partijen. Dit advies is bedoeld om inzicht te geven in de problematiek en het belang van een brede aanpak. Er zijn veel partijen die zich bezighouden met deze thema's, zoals de regio Achterhoek als bestuursorgaan, de betrokken gemeenten en de vele bedrijven en organisaties die belang hebben bij de aanwezigheid van hoogopgeleiden als werknemer of als zakelijke partner.

Creëer de ideale leefomgeving voor startende gezinnen

De inzichten in deze scriptie pleiten ervoor om de regio Achterhoek als een plek te ontwikkelen die ideaal is voor startende gezinnen. Juist in de fase dat recent afgestudeerden nog niet gesetteld zijn, is de invloed op die keuze het grootst. Het is dan ook aan te bevelen om maximaal in te zetten op het creëren van een leefomgeving die past bij die leefstijl en de doelgroep zoveel mogelijk hierin te faciliteren. Het gaat om het juiste aanbod van woningen, voorzieningen en een omgeving die uitstraalt dat kinderen er veilig en gezond kunnen opgroeien. Voorbeelden hiervan zijn moderne scholen, goede kinderopvangmogelijkheden en recreatie- en ontspanningsmogelijkheden met een focus op veilig, natuurlijk en duurzaam.

Als het gaat om de woningmarkt is het belangrijk dat starters zo weinig mogelijk drempels ondervinden in het zoeken naar en het verkrijgen van een woning. Vanzelfsprekend zal er altijd een spanning op de markt benodigd zijn met het oog op waarde behoud van het vastgoed. Dit geldt zeker voor een krimpregio als de Achterhoek. Het is van belang dat de kwaliteit goed aansluit bij de wensen van starters. Uit de interviews bleek dat starters in de Achterhoek zichzelf als 'verwend' beschouwen. Een goedkoop maar oud rijtjeshuis dat eerst moet worden opgeknapt, sluit over het algemeen niet aan bij de wensen. Dus betaalbaarheid alleen maakt niet altijd het verschil. Dat betekent dat de kwaliteit aan moet sluiten en dat nieuwbouw gericht op starters nodig is. Dit moet niet alleen in de hoofdkernen plaatsvinden. Ook in de kleinere kernen is het van belang jonge gezinnen te faciliteren. Uit de interviews bleek dat de groep die net is afgestudeerd graag een nieuwe start wil maken. Daarbij werd opgemerkt dat de nabijheid van het sociale netwerk belangrijk is. Samen met vrienden iets opbouwen in het dorp waar je bent opgegroeid is voor hen een ultiem doel. Het is niet zomaar weggelegd in elk dorpje en voor elke starter. Als de Achterhoek erin slaagt om daarop in te spelen, is dat een belangrijke eerste stap in het vergroten van de aantrekkelijkheid.

Het is van belang dat de regio laat zien dat het uitblinkt in deze kwaliteit. Tot nu toe is het onvoldoende duidelijk waar de regio sterk in is, zo blijkt uit de interviews. Het gaat hierbij niet om investeringen in bijvoorbeeld een nieuw logo, maar om het vertellen van een consequent en geloofwaardig verhaal dat 'landt' bij de doelgroep. Bij dit verhaal is het van belang dat de Achterhoek duidelijk maakt dat de kernkwaliteit (een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor startende gezinnen) onderdeel uitmaakt van een groter geheel.

De Achterhoek beschikt niet over alle bronnen die door de doelgroep gewenst zijn. De regio maakt echter wel deel uit van een groter geheel. Als de regio in optimale verbinding staat met de omgeving en de kwaliteiten van die andere plekken weet te benutten door een goede bereikbaarheid, dan ontstaat er een meerwaarde. Het benadrukken van de eigen kwaliteiten én het benadrukken van deze waardevolle verbindingen maakt het tot een geloofwaardig verhaal dat kan werken. Dit sluit aan bij de theorie van Boisen, Terlouw en Van Gorp (2011). De onderzoekers stellen dat communicatiestrategieën elkaar op verschillende niveaus kunnen overlappen en versterken. Volgens Boisen et al. (2011) wordt waarde aan de afzonderlijke plekken toegevoegd doordat ze zich op verschillende thema's richten en zich op verschillende geografische niveaus afspelen.

Breng stedelijke dynamiek en werk 'dichterbij'

De inzichten in deze scriptie pleiten ervoor de verbinding met de stedelijke gebieden te verbeteren. De Achterhoek kan er een aantrekkelijkere plek om te wonen door worden. Bereikbaarheid wordt gezien als de meest gewenste oplossing om de regio aantrekkelijker te maken en daarmee hoogopgeleiden te behouden. Verbeteringen hierin zullen het vestigingsklimaat van hoogopgeleiden vrijwel zeker verbeteren. Daarbij hoeft het niet te blijven bij alleen investeringen in de infrastructuur. Ook maatregelen die op een andere manier bijdragen aan (de perceptie van) een kortere reistijd kunnen hieraan bijdragen. In een interview is bijvoorbeeld de suggestie gedaan om de Achterhoek regionale koploper te maken als het gaat om zelfrijdende auto's, zodat werk en reizen beter kunnen worden gecombineerd.

Creëer maatschappelijke binding: houd studenten met één been in de regio

Maatschappelijke binding kan op verschillende manieren en door verschillende instanties worden gecreëerd. Al tijdens de studie kunnen bedrijven contact houden met studenten die buiten de regio gaan studeren. Uit de online enquête bleek dat één op de vier studenten een afstudeerplek met zicht op een contract bij het bedrijf waar zij afstuderen, een goed middel vindt om de binding met studenten te versterken. In de interviews werd de suggestie gedaan om traineeships van een jaar aan te bieden bij verschillende bedrijven. De kans op een baan is dan groter en bedrijven krijgen een goed beeld van de kwaliteiten van de jonge professional. Ook bijbaantjes tijdens de studie bleken op basis van de interviews aan de binding bij te dragen. Het heeft een toegevoegde waarde als die bijbaantjes meer betekenis krijgen en aansluiten bij de studie.

Daarnaast lijkt er voor bedrijven 'maatschappelijke winst' te behalen door juist weer tijdens de studieperiode duidelijk te maken welk passend werk er wél is. Van de groep studenten die de regio verwacht te verlaten vanwege werk, was slechts één op de drie respondenten op de hoogte van wat de regio op het gebied van werk te bieden heeft. Daar valt voordeel te behalen, ook omdat 20% van de groei van het aantal vacatures in de Achterhoek functies op hbo- en wo-niveau betreft (UWV, 2018).

Ook gemeenten kunnen een rol in spelen in het versterken van die maatschappelijke binding. Gemeenten lijken op dit moment de rol hiervan te onderschatten. Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (2015) heeft de Achterhoek van de meer dan 30 regio's in Nederland, het hoogste aantal vrijwilligers (58,6%) en samen met Noord-Limburg het hoogste aantal mensen dat actief lid is van een vereniging (67,4%).

Tegelijkertijd voert elke gemeente het debat over het in stand houden van voorzieningen voor verenigingen vooral vanuit eigen belang en versralen de basisvoorzieningen in de Achterhoek (Van der Werf, 2019). Veel jongeren verlaten de vereniging vaak op het moment dat zij door de week op kamers wonen. Door meer oog te hebben voor het belang van maatschappelijke binding kan dat verbeteren. Uit de interviews bleek dat soms noodgedwongen voor een vereniging in de studiestad werd gekozen omdat het niveau in de Achterhoek te laag was. In plaats van te kibbelen over subsidies in de lokale gemeenteraad, zou juist dit sterke en unieke kenmerk van de Achterhoek op regionale schaal moeten worden versterkt.

Zoals in de literatuurstudie bleek, spelen ook persoonlijke kenmerken mee in keuzes om ergens te gaan wonen. Gevoelens als trots en identiteit spelen hierbij een rol. Dit beeld wordt bevestigd door de onderzoeken. In een interview werd bijvoorbeeld voetbalclub De Graafschap genoemd als verbindende factor voor veel jongeren en daarmee een reden om terug te keren tijdens weekenden. Door het benutten van dit soort activiteiten, evenementen en plekken en deze te combineren met bijvoorbeeld een innovatieve bedrijvenbeurs, kan maatschappelijke binding worden versterkt.

7.2.2. Maatregelen samengevat per beleidslijn

Als sluitstuk zijn de maatregelen uit het advies voor de Achterhoek uit de vorige paragraaf samengevat. Zie hiervoor tabel 16 op de volgende pagina. Daarbij is de relatie gelegd met de zes beleidslijnen zoals in deze scriptie omschreven.

Maatregel	Beleidslijn					
	A Passende woonmilieus creëren (inclusief passende voorzieningen)	B Vergroten opleidingsmogelijkheden/aansluiting arbeidsmarkt	C Carrière mogelijkheden/faciliteiten	D Branding en marketing	E Bereikbaarheid/verbindingen verbeteren	F Het behouden van binding
Creëer de ideale leefomgeving voor startende gezinnen						
Realiseer met name nieuwbouw aanbod voor startende gezinnen.	X					
Realiseer nieuwbouwaanbod ook in kleine dorpen o.b.v. maatwerk.	X					
Versterk en breidt voorzieningen gericht op (startende) gezinnen uit, waaronder recreatiemogelijkheden met oog voor duurzaamheid, gezondheid en veiligheid.	X					
Maak kenbaar waarom een afgestudeerde zich in de Achterhoek zou moeten vestigen (namelijk de kans op een start in een groene, ruime, gezonde en veilige omgeving).				X		
Maak duidelijk wat de Achterhoek aan werk op hbo- en wo-niveau te bieden heeft.		X		X		
Breng stedelijke dynamiek en werk dichterbij						
Investeer in reistijd verkorting met andere, meer stedelijke regio's.					X	
Bedenk concepten die bijdragen aan (de perceptie) van een kortere reistijd, waardoor werken en reizen beter samen gaan.			X		X	
Maak duidelijk wat de Achterhoek zelf biedt, maar maak ook duidelijk wat binnen een uur bereikbaar is vanuit de Achterhoek.				X		
Creëer maatschappelijke binding: houd studenten met één been in de regio						
Creëer stageplekken met zicht op een contract bij dat bedrijf.		X				
Maak traineeships mogelijk waarbij binnen een jaar bij meerdere bedrijven ervaring wordt opgedaan.		X				
Creëer bijbanen van betekenis tijdens de studie.		X				
Breng het verenigingsleven op een regionale schaal op niveau en stem dit af op de behoeften van studenten.						X
Koester trots en identiteit Achterhoekse en combineer dit met andere (nuttige) dingen die studenten aantrekkelijk vinden.						X

Tabel 16: maatregelen per beleidslijn op basis van onderzoeken (bron: eigen bewerking)

7.2.3. Reflectie onderzoeksmethodiek en onderzoeksresultaten

De resultaten in deze scriptie zijn gebaseerd op literatuuronderzoek, kwalitatief en kwantitatief onderzoek. De onderzoeken in de huidige opzet kennen enkele beperkingen.

Literatuuronderzoek

Het literatuuronderzoek in deze scriptie is gebaseerd op een 18-tal studies, gericht op jongeren en studenten uit perifere gebieden. Gedurende de analyse werd duidelijk dat nauwelijks nog nieuwe factoren konden worden toegevoegd aan de lijst van factoren. Om die reden zijn de 18 studies in deze scriptie als voldoende beschouwd.

Een volledig beeld van alle factoren zal het echter niet opleveren. Daarvoor is het aan te bevelen meer literatuur te bestuderen.

Een ander aandachtspunt bij deze literatuurstudie is dat studies van verschillende aard met elkaar vergeleken worden. Enkele studies zijn kwantitatief en gebaseerd op een grote hoeveelheid onderzoeksdata. Andere studies zijn kwalitatief en gebaseerd op enkele cases. Om te voorkomen dat appels met peren worden vergeleken, is geen gewicht toegekend aan de uitkomsten per studie. Om wel conclusies te kunnen trekken is een telling gemaakt van de mate waarin de verschillende factoren voorkwamen. Dit is gedaan door het toekennen van sterren (zie hoofdstuk 6).

Kwalitatief onderzoek

Het kwalitatieve onderzoek is gebaseerd op de resultaten van 12 telefonische interviews. In een telefonisch interview kan via een script snel tot de kern worden gekomen, hetgeen een voordeel is omdat mensen tijdens hun (beperkte) privétijd worden geïnterviewd. In de praktijk bleek dat ook het geval. Binnen enkele minuten worden factoren benoemd en is relevante informatie voor het onderzoek beschikbaar. Nadeel van deze methode is dat het niet gemakkelijk is om af te wijken van de vaste vragen. Met behulp van bijvoorbeeld face-to-face interviews kunnen beter de onderliggende omstandigheden worden uitgediept en kan gemakkelijker worden getoetst tijdens het gesprek.

De twaalf respondenten zijn verdeeld over twee profielen, namelijk recent afgestudeerde personen en personen die al langer geleden zijn afgestudeerd. Daarbinnen is vervolgens een verdeling gemaakt van personen die in de Achterhoek en buiten de Achterhoek wonen. Hierdoor kan een breed beeld van de problematiek in de Achterhoek worden verkregen. Een beperking hiervan is dat het aantal respondenten per subgroep klein is. Dit kan effect hebben op de (betrouwbaarheid) van de uitkomsten. Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te verhogen, is zoveel mogelijk aangesloten op de uitkomsten van eerder onderzoek. Het opdelen van de respondenten in verschillende fases is mede gebaseerd op de uitkomsten van een studie naar de migratie van studenten in Nederland (Venhorst et al., 2013). Uit dit onderzoek bleek dat er verschillen waren in keuzes en factoren direct na de studie en tot ongeveer 15 jaar na de studie. Door hierop aan te sluiten zijn vergelijkingen mogelijk tussen de uitkomsten van de literatuur en de onderzoeken in deze scriptie. Zoals in de conclusies is beschreven, zijn de uitkomsten van de literatuur voor een groot deel bevestigd en is een lijn te herkennen tussen literatuur en onderzoek. Een tweede waarborg is dat in deze scriptie geen factoren toegevoegd zijn aan het conceptueel model, gebaseerd op een uitspraak van een enkele respondent. Toevoegingen zijn minimaal op uitspraken van drie respondenten gebaseerd. Dit is terug te lezen in tabel 5. Ondanks dat de betrouwbaarheid hierdoor verbetert, is het aan te bevelen om bij verder onderzoek deze doelgroep uit te breiden zodat representativiteit kan worden gegarandeerd en betrouwbaarheid verder wordt verbeterd. In de aanbevelingen voor vervolgonderzoek worden hiervoor suggesties gedaan.

Kwantitatief onderzoek

Studenten hebben over het algemeen een druk leven. Hierdoor is het lastig om afspraken te maken of om een groep studenten bij elkaar te krijgen voor een groepsgesprek. Om toch over de relevante data te kunnen beschikken, is ervoor gekozen om een toegankelijke online enquête op te zetten. Uit de respons (172 reacties, waarvan 131 bruikbaar waren voor dit onderzoek) bleek dit ook een positief resultaat op te leveren. Een voordeel was ook dat de interviews input vormden voor de enquête. Een voorbeeld hiervan is de extra vraag die kon worden gesteld over maatschappelijke binding.

Het onderzoek vormde hiermee een waardevolle aanvulling op de interviews. Om ook statistisch betrouwbare uitspraken te kunnen doen, is het onderzoek echter te beperkt van omvang. Zo kunnen geen uitspraken gedaan worden over de kans dat studenten behouden blijven voor de Achterhoek, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van maatschappelijk binding. Dit is een beperking van het onderzoek in deze scriptie.

Generaliseerbaarheid naar andere gebieden en regio's

Op basis van de onderzoeken in deze scriptie konden de uitkomsten van de literatuurstudie voor een groot deel worden bevestigd. Dit was bijvoorbeeld het geval bij de belangrijke factoren 'aanbod van werk' en 'sociale binding'. De resultaten uit de onderzoeken bevestigden de conclusies uit de literatuur. Dit betekent dat de uitkomsten voor een belangrijk deel generaliseerbaar zijn. Aan de andere kant geldt dat elke regio unieke kenmerken heeft. Niet alle afzonderlijke factoren uit dit onderzoek zullen in dezelfde mate van toepassing zijn op andere perifere (krimp)regio's. De Achterhoek heeft bijvoorbeeld nauwelijks hoger onderwijs binnen haar grenzen, anders dan de regio's rondom Groningen of Maastricht. Ook het aanbod en het soort werk verschilt per regio wat mogelijk andere effecten tot gevolg heeft. Het is dus niet gezegd dat elke factor die op basis van dit onderzoek kan worden onderscheiden ook van toepassing is op andere regio's. Zo is het bijvoorbeeld de vraag of maatschappelijke binding ook in andere regio's zo sterk wordt beleefd. Het is mogelijk dat het gaat om een uniek kenmerk van de Achterhoek als gevolg van het hoge aandeel vrijwilligers en verenigingsleden. Nader onderzoek zal dit moeten uitwijzen. Het is van belang hier rekening mee te houden bij het interpreteren van de resultaten.

7.2.4. Suggesties voor verder onderzoek.

Op basis van de resultaten in deze scriptie is het aan te bevelen op drietal onderdelen nader onderzoek te doen.

Ten eerste is het aan te bevelen om het beoogde effect (het aantal studenten dat behouden kan blijven voor de Achterhoek) te kwantificeren. Dit kan gedaan worden door grootschalig en representatief kwantitatief onderzoek te doen onder studenten. Daarbij kunnen de voorgestelde maatregelen uit de deze scriptie worden getoetst en kan worden beoordeeld welk effect dit heeft op de handelingswijze van de student. Hierbij is het aan te bevelen om een koppeling te maken met verhuisstromen. Voor de Achterhoek kan hierdoor een betere inschatting worden gemaakt van het aantal studenten dat kan worden behouden en wat het effect hiervan is op verschillende beleidsterreinen. In de onderzochte literatuur is een dergelijke kwantificering naar de effecten nog niet gedaan. Daarmee biedt het ook wetenschappelijk gezien een toegevoegde waarde.

Ten tweede wordt aanbevolen om een kwalitatief onderzoek te doen naar hoe maatschappelijke binding verder kan worden verstrekt. Dit is relevant voor de Achterhoek, maar kan ook voor andere perifere regio's van belang zijn. Het kan gemeenten helpen om invulling te geven aan het lokale sociale beleid. Voor de Achterhoek specifiek kan het bijdragen aan de kansen om maatschappelijke binding op regionale schaal te versterken. Dit laatste is als één van de aanbevelingen opgenomen in deze scriptie.

Tot slot is het aan te bevelen om het effect van een betere bereikbaarheid op het woonklimaat (van de Achterhoek) door middel van nader onderzoek te kwantificeren. Meerdere respondenten geven aan maximaal een uur te willen reizen.

Wat verandert er aan de aantrekkelijkheid van de Achterhoek als er een hoger aanbod van werk binnen een uur reistijd bereikbaar komt? En wat zou het economische effect hiervan kunnen zijn? Het kan een bijdrage leveren aan het maatschappelijke debat over bereikbaarheid. Hier gaat het vanzelfsprekend al snel om de kosten van infrastructurele ingrepen, zoals bij het debat over spoorverdubbeling van de lijn Winterswijk-Arnhem.

7.3. Door nieuwe inzichten naar een aantrekkelijke Achterhoek!

De resultaten in deze scriptie bevestigen voor een belangrijk deel de onderzochte literatuur als het gaat om de keuzes van studenten na het afstuderen. Maar daarnaast levert deze scriptie ook enkele nieuwe inzichten op. Het maakt duidelijk welke drie thema's een belangrijke rol spelen en hoe ze alleen in samenhang met elkaar de Achterhoek aantrekkelijker kunnen maken.

De bereikbaarheid van de Achterhoek is al langer een belangrijk discussiepunt in het maatschappelijk debat. Deze scriptie heeft aangetoond dat investeren hierin loont om de Achterhoek als woonregio aantrekkelijker te maken. Dit kan het maken van investeringskeuzes vergemakkelijken, zeker als door middel van nader onderzoek kan worden gekwantificeerd wat de economische waarde van een betere bereikbaarheid is.

Het voordeel van een betere bereikbaarheid is dat men in de gewenste groene, ruime en veilige omgeving van de Achterhoek kan blijven wonen. Ook daar zal de Achterhoek verder moeten investeren om aantrekkelijker te worden. Met het inzicht in deze scriptie weten we nu dat het gaat om een samenhang van deze twee thema's.

De regio onderkent het belang van maatschappelijke binding onvoldoende. Met de nieuwe inzichten uit deze scriptie vraagt dat om een herbezinning op de aanpak ervan. Een meerderheid van de jongeren in de Achterhoek is lid van vereniging of is op een andere manier maatschappelijk betrokken. Versterking van binding door sport, muziek, zinvolle bijbanen of door inzet van typische 'Achterhoekse iconen' zoals voetbalclub De Graafschap zal impact hebben. Dit lukt alleen als het eigen belang ondergeschikt is aan het regionale belang.

Tot slot

In deze scriptie is geprobeerd inzicht te geven in hoe de Achterhoek aantrekkelijker kan worden om te wonen voor studenten die buiten de regio zijn gaan studeren. De Achterhoek kán aantrekkelijker worden, al maakt het vanzelfsprekend geen einde aan vertrek van hoogopgeleide jongeren uit de Achterhoek. Juist beleid kan het verschil maken bij de groep die kán kiezen en waarbij het dubbeltje beide kanten kan opvallen. Van belang is te beseffen dat het uitvliegen van jongeren uit perifere regio's maatschappelijk gezien goed is. Studenten moeten de omgeving ontdekken, zich ontwikkelen en kennis opdoen. Volgens Haartsen en Thissen (2013) is terugkeer eigenlijk een vorm van blijven, omdat de jongere mentaal nooit de regio heeft verlaten. Slaagt de Achterhoek er in de juiste voorwaarden te scheppen, dan zijn er hopelijk meer studenten die met één been in de Achterhoek blijven staan!

Literatuurlijst

- ABF research. (2015). *Woongedrag van recent afgestudeerden*. Geraadpleegd van <https://www.kences.nl/assets/files/2016/woongedrag-van-recent-afgestudeerden.pdf>
- Artz, G. (2003). Rural Area Brain Drain: Is It a Reality? *Choices*, 2003(4), 11–16. Geraadpleegd van <http://www.choicesmagazine.org/2003-4/2003-4-03.pdf>
- Artz, G., & Yu, L. (2011). How ya Gonna Keep 'em Down on the Farm. *Economic Development Quarterly*, 25(4), 341–352. <https://doi.org/10.1177/0891242411409399>
- Banister, D., & Berechman, Y. (2001). Transport investment and the promotion of economic growth. *Journal of Transport Geography*, 9(3), 209–218. [https://doi.org/10.1016/s0966-6923\(01\)00013-8](https://doi.org/10.1016/s0966-6923(01)00013-8)
- Boisen, M., Terlouw, K., & Van Gorp, B. (2011). The selective nature of place branding and the layering of spatial identities. *Journal of Place Management and Development*, 4(2), 135–147. <https://doi.org/10.1108/17538331111153151>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2015). *Sociale samenhang 2015. Wat ons bindt en verdeelt*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2015/45/sociale-samenhang-2015-wat-ons-bindt-en-verdeelt>
- Corcoran, J., & Faggian, A. (2017). *Graduate Migration and Regional Development: An International Perspective*. Cheltenham, United Kingdom: Edward Elgar Publishing Limited.
- Crescenzi, R., Holman, N., & Orru', E. (2016). Why do they return? Beyond the economic drivers of graduate return migration. *The Annals of Regional Science*, 59(3), 603–627. <https://doi.org/10.1007/s00168-016-0762-9>
- Gibbs, R. M. (1995). Going Away to College and Wider Urban Job Opportunities Take Highly Educated Youth Away From Rural Areas. *Rural Development Perspectives*, 10(3), 35–44. Geraadpleegd van <https://naldc.nal.usda.gov/download/IND20532412/PDF>
- Gibbs, R. M., & Cromartie, J. B. (1994). Rural youth outmigration: How big is the problem and for whom? *Rural Development Perspectives*, 10(1), 9–16. Geraadpleegd van <https://pdfs.semanticscholar.org/84d8/994062b47181418a6e2064fe261904ff7ead.pdf>
- Gunko, M., & Medvedev, A. (2018). Dull Place or Green Idyll: Local Identity and Migration Intentions of Small City Youth. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 109(5), 661–676. <https://doi.org/10.1111/tesg.12336>
- Haartsen, T., & Thissen, F. (2013). The success–failure dichotomy revisited: young adults' motives to return to their rural home region. *Children's Geographies*, 12(1), 87–101. <https://doi.org/10.1080/14733285.2013.850848>
- Haggeman, H. (2019, 7 maart). Kramp opent vestiging in Utrecht omdat personeel niet naar de Achterhoek wil komen. *De Gelderlander*. Geraadpleegd van <https://www.gelderlander.nl/oude-ijsselstreek/kramp-opent-vestiging-in-utrecht-omdat-personeel-niet-naar-de-achterhoek-wil-komen~a1eb2994/>

- Haggeman, H. (2019, 13 maartb). Achterhoek wil 27.000 arbeidskrachten naar regio trekken. *De Gelderlander*. Geraadpleegd van <https://www.gelderlander.nl/doetinchem/achterhoek-wil-27-000-arbeidskrachten-naar-regio-trekken~a572f3ee/>
- Latten, J., Kooiman, N., & Bontje, M. (2017). Toenemende ruimtelijke verschillen in opleiding.. *Demos*, 33(6), 1–4. Geraadpleegd van <https://www.nidi.nl/shared/content/demos/2017/demos-33-06.pdf>
- Lowell, B. L., & Findlay, A. M. (2001). *Migration of highly skilled persons from developing countries: impact and policy responses*.. Geraadpleegd van https://www.researchgate.net/publication/237112464_Migration_of_highly_skilled_persons_from_developing_countries_impact_and_policy_responses
- McLaughlin, D. K., Shoff, C. M., & Demi, M. A. (2014). Influence of Perceptions of Current and Future Community on Residential Aspirations of Rural Youth. *Rural Sociology*, 79(4), 453–477. <https://doi.org/10.1111/ruso.12044>
- Oosterbeek, H., & Webbink, D. (2009). Does Studying Abroad Induce a Brain Drain? *Economica*, 78(310), 347–366. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0335.2009.00818.x>
- Pedersen, H. D. (2018). Is Out of Sight out of Mind? Place Attachment among Rural Youth Out-Migrants. *Sociologia Ruralis*, 58(3), 684–704. <https://doi.org/10.1111/soru.12214>
- Rérat, P. (2013). Highly qualified rural youth: why do young graduates return to their home region? *Children's Geographies*, 12(1), 70–86. <https://doi.org/10.1080/14733285.2013.850849>
- Rérat, P. (2014). The selective migration of young graduates: Which of them return to their rural home region and which do not? *Journal of Rural Studies*, 35, 123–132. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2014.04.009>
- Stockdale, A. (2006). Migration: Pre-requisite for rural economic regeneration? *Journal of Rural Studies*, 22(3), 354–366. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2005.11.001>
- Stockdale, A., Theunissen, N., & Haartsen, T. (2018). Staying in a state of flux: A life course perspective on the diverse staying processes of rural young adults. *Population, Space and Place*, 24(8), 1–10. <https://doi.org/10.1002/psp.2139>
- Szelényi, K. (2006). Students without borders? Migratory decision-making among international graduate students in the U.S.. *Knowledge, Technology & Policy*, 19(3), 64–86. <https://doi.org/10.1007/s12130-006-1030-6>
- Tang, A. Z. R., Rowe, F., Corcoran, J., & Sigler, T. (2016). Spatial Mobility Patterns of Overseas Graduates in Australia. *Demography for Planning and Policy: Australian Case Studies*, , 175–195. https://doi.org/10.1007/978-3-319-22135-9_10
- Thissen, F., Fortuijn, J. D., Strijker, D., & Haartsen, T. (2010). Migration intentions of rural youth in the Westhoek, Flanders, Belgium and the Veenkoloniën, The Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 26(4), 428–436. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2010.05.001>
- UWV. (2018). *Regio in Beeld*. Geraadpleegd van https://www.werk.nl/xpsitem/wdo_012993

- Van der Werf, S. (2019, 3 juli). Muziekschool Boogie Woogie krijgt minder subsidie, wethouder sluit verdere korting niet uit. *De Gelderlander*. Geraadpleegd van <https://www.gelderlander.nl/oost-gelre/muziekschool-boogie-woogie-krijgt-minder-subsidie-wethouder-sluit-verdere-korting-niet-uit~a5be556b/>
- Venhorst, V., Edzes, A., Broersma, L., & Van Dijk, J. (2011). *Brain Drain of Brain Gain? Hoger Opgeleiden in Grote Steden in Nederland*. Geraadpleegd van https://www.researchgate.net/publication/215497812_Brain_Drain_of_Brain_Gain_Hoger_Opgeleiden_in_Grote_Steden_in_Nederland
- Venhorst, V., Koster, S., & Van Dijk, J. (2013). *Geslaagd in de stad*. Geraadpleegd van [https://www.rug.nl/research/portal/publications/geslaagd-in-de-stad\(6407677b-2325-4639-866f-6229454dc8ef\)/export.html](https://www.rug.nl/research/portal/publications/geslaagd-in-de-stad(6407677b-2325-4639-866f-6229454dc8ef)/export.html)
- Venhorst, V., Van Dijk, J., & Van Wissen, L. (2010). Do the best graduates leave the peripheral areas of the Netherlands? *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 101(5), 521–537. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2010.00629.x>
- Venhorst, V., Van Dijk, J., & Van Wissen, L. (2011). An Analysis of Trends in Spatial Mobility of Dutch Graduates. *Spatial Economic Analysis*, 6(1), 57–82. <https://doi.org/10.1080/17421772.2010.540033>
- Venhorst, V. A., & Cörvers, F. (2017). Entry into working life: Internal migration and the job match quality of higher-educated graduates. *Journal of Regional Science*, 58(1), 116–140. <https://doi.org/10.1111/jors.12347>

